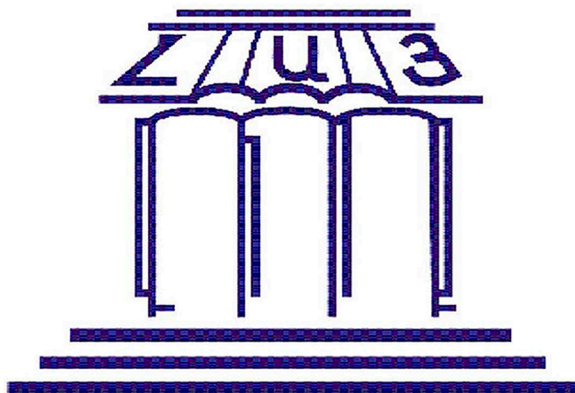

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԻԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՑԵՐԿԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒԹՅԱՆ

ՀԱՏՈՒ 1

ԳԵՅԱՍԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԷ 79

1994 Վ. ՊՐԵՍՏ

891 - 99

S - 47

891.99

S-47

Ux-

91

6 NOV 200

ՀԱՅԱՆ ՏԵՐՅԱՆ

Handwritten signature

ՅԵՐԿԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

zusnr. I

8055

№ 75 ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԳՈՒԹՅՈՒՆ № 75
1924 Վ. ՊՈԼԻՍ

22.08.2013

58518

Կ. ՊՈԼԻՍ
ՏՊԱԳՐ. Մ. ՏԵՐ ՍԱՀԱԿՅԱՆ
1924

ՄԹՆՃԱՂԻ ԱՆՈՒՐՋՆԵՐ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՍՏԵՆԻ

ՄԹՆՃԱՂԻ ԱՆՈՒՐՋՆԵՐ

1 ՏԽՐՈՒՅՑՈՒՆ

¹ Սահուն քայլերով, աննշմար, վորպես քնքույշ մութի թեւ,
մի ըստվեր անցավ ծաղիկ ու կանաչ մեղմիվ շոյելով,
երկնաժամին, թփերն որորող հովի պես թեթեւ
մի ուրու անցավ, մի գունատ աղջիկ ճերմակ շորերով...

⁵ Արծակ դաշտերի ամայության մեջ նա մեղմ շնչաց,
կարծես թե սիրո քնքույշ խոսք ասաց նիրհող դաշտերին.—
ծաղիկների մեջ այդ անուրջ կույսի շշուկը մնաց
յեւ ծաղիկները այդ սուրբ շշուկով իմ սիրտը լցրին...

1908

2 ԵՍՏՈՆԱԿԱՆ ՅԵՐԳ

⁴ Յերբ կրհոգնես, կըզազագես աշխարհից՝
դարձի՛ր իմ մոտ, վերադարձի՛ր դու նորից.—
ցաված սիրտս միշտ քեզնով ե շնչել՝
չի կամենալ նա վերստին քեզ տանջել:

⁵ Յեթե բախտն ու վայելքները քեզ ժպտան,
ոտար մարդիկ քեզ սիրաբար փոշոլոյն տան,
գուցե յես լամ բախտիդ համար, իմ անգին,
սակայն դարձի՛ր, վերադարձի՛ր դու կրկին:

¹⁰ Յեթե հեռվում հակատագիրն անհոգի
սիրտդ մատնե անկարեկից տանջանքի,
ո, գիտեցիր, իմ հոգին ել կցավի
անմխիթար մորմոքումից քո ցավի...

1906

3 ԱՇՈՒՆ

¹ Դալուկ դաշտեր, մերկ անտառ...
—Մահացողի տխուր կյանք.
անձրեւ, քամի, սեւ կամար...
—Սրտակտուր հեկեկանք:

⁵ Միգում շողաց մի ցուրտ լույս.
—ո, արդյոք կա՞ վերադարձ.—
մահացողի անզոր հույս,
վհատ սրտի տխուր հարց...

¹⁰ Անուժ ցավի ցուրտ կապար...
Մահացողի տխուր կյանք.
—անմխիթար, անսպառ
վհատության հեկեկանք...

1906/7

⁴ Աստղերն են ժպտում լուսեղեն նազով,
խաղաղ դաշտերը մութն և համբուրում.
—յես կախարդված եմ միշտ նույն յերազով,
միշտ նույն ցնորքն և իմ սիրտը այրում:

⁵ Մոտեցած յերկնից աստղերը պայծառ
ժպտում են խաղաղ քո աչքերի պես.—
—իմ լքված սրտի կարոտը անծայր
ամեն ինչի մեջ փորձնում և բեզ...

1905

⁴ Սարի հետեւում շողերը մեռան,
անուշ դաշտերը պատեց կապույտ մեգ.
տխուր յերեկոն զարկել և վրան.
—սիրտս կարոտով կանչում և քեզ՝ յեկ:

⁵ Խորհրդավոր և յերկինքն երազուն.
վարսաթափ ուտի, դողդոջո՞ւն յեղեգ.
արծաթ խոսքերով աղբյուրն և խոսում.
—սիրտս կարոտով կանչում և քեզ՝ յեկ:

¹⁰ Ծաղիկներն ահա քնքույշ փակվեցին,
բացվեցին յերկնի ծաղիկներն անհաս.
սեվ տազնապները իմ սիրտը լցրին.
—արդյոք ո՞ւր ես դու, իմ անուշ յերազ:

¹⁵ Սիրտ իմ, այդ ո՞ւմ ես դու իզուր կանչում,
տես՝ զիշերն անցավ, աստղերը մեռան,
մենավոր իմ սիրտ, մոլորված թռչուն,
կարոտիդ կանչը չի հասնի նրան...

1908

¹ Յեւ մոռացված յեւ անմոռաց հեքյաթներ,
լույս հնչյուններ, վոր դողում են աշխարհում,
քնքույշ աստղեր, վոր վառվում են ու մարում.
—կյանքս, նա յեւ մի լուսեղեն հեքյաթ եր...

⁵ Ճառագայթներ, վոր շողացին ու չկան,
մթնշաղի ուրվագծեր նրբահյուս.
կյանքս, հեռվում անհայտ կորած մի հեզ լույս,
վոր չի վառում վոչ անցյալը, վոչ ներկան:

¹⁰ Հեռաձայն անհայտներում պահված
գալիք որերն անհուն, անտես խավարում.
—կյանքս հավետ քեզ անծանոթ տաճարում
կանթեղի պես առկայծում ե քո դիմաց...

1905

Կախարդական մի շղթա կա յերկնքում՝
աներեւոյթ, վորպես ցավը խոր հոգու.
իջնում ե նա հուշիկ, վորպես իրիկուն,
ողակելով լույս աստղերը մեկ-մեկու:

⁵ Մեղմ գիշերի գեղազանգուր յերագում՝
այն աստղերը, վորպես մոմեր սրբազան,
առկայծում են կարոտագին, յերագուն՝
հավերժաբար իրար կապված յեւ բաժան:

Յես ու դու յեւ շղթայված ենք իրարու,
¹⁰ կարոտավառ յերագում ենք միշտ իրար,
միշտ իրար հետ, բայց միշտ բաժան յեւ հեռու,
աստղերի պես յեւ հարազատ, յեւ ոտար...

1906

⁴ Մեռնում ե որը: Իջավ թափանցիկ
մութի մանվածը դաշտերի վրա.
խաղաղ-անչար ե, պայծառ, զեղեցիկ,
անտրտունը նինջը մահացող որվա . . .

⁵ Պարզ ջրի վրա յեղեգը հանդարտ
անդողդոջ կանգնած ել չի շշնջում,
լռին խոկում են յերկինք, գետ ու արտ,
յեվ վոչ մի շարժում, ու վոչ մի հնչյուն . . .

Յես կանգնած եմ լուռ, անչար ե հոգիս,
¹⁰ Թախիծս խաղաղ, անուրջի նման.
եւ չեմ անիծում ցավերը կյանքիս,
եւ չեմ տրտնջում վիճակիցս ունայն . . .

1903

¹ Յրտահա՛ր, հողմավա՛ր,
դողացի՛ն մեղմաբար
տերեմները դեղին,
պատեցին իմ ուղին . . .

⁵ Ճաճանչները թոշնան . . .
կանաչներս աշնան—
իմ խոհերը մոլար՝
ցրտահա՛ր, հողմավա՛ր . . .

Կրակներս անցան,
¹⁰ ցուրտ ու մեգ ե միյայն . . .
Անուրջներս յերկնածին
զնացի՛ն, զնացի՛ն . . .

1906

¹ Սիրտս ցավում ե անցած գնացած
որերիս համար,
—մեկը շշուկով պատմում ե կամաց,
մեկը իմ հոգին տանջում ե համառ:

⁵ Այդ հուշերի մեջ կա մի քաղցր ցավ,
մի թովիչ յերազ.
—մեկը իմ սիրտը փշրելով անցավ
ու հեգնությունով նայում ե վրաս:

Սակայն չեմ կարող յես նրան ատել—
սիրում եմ նրան.

¹⁰ —իմ կյանքը մի նուրբ մշուշ ե պատել,
գուրգուրում ե ինձ մի լույս-հանգրվան...

Մեկը իմ սիրտը փշրելով անցավ.
ո, քաղցր արբանք:

¹⁵ —Որհնված եք դուք, սեր, ցնորք ու ցավ,
որհնված եք դուք, յերկիր, յերգ ու կյանք...

1905/6

¹ Լույսն եր մեռնում, որը մթնում.
մութը տնից տուն եր մտնում.
յես տեսա քեզ իմ ճամբի մոտ,
իմ մտերիմ, իմ անձանոթ:

⁵ Աղբյուրն անուշ հեքյաթի պես,
իր լույս յերգով ժպտում եր մեզ.
դու մոտեցար մեղմ, համբարայլ,
վորպես քնքույշ իրիկվա փայլ:

Անակնկալ բախտի նման,
¹⁰ հայտնվեցիր պայծառ-անձայն.
անջատվեցինք համր ու հանդարտ.
կյանքի ճամբին մի ակնթափթ..

1903

⁴ Աշուն ե, անձրեւ... Ստվերներն անձեւ
դողում են դանդաղ... Պաղ, միյապաղաղ
անձրեւ ու անձրեւ...

Սիրտս տանջում ե ինչ վոր անուրախ
անհանգստութիւն...

Սպասիր, լսիր. յես չեմ կամենում
անցած լուսերից, անցած հուշերից
տառապել կրկին.

¹⁰ Նայիր, ախ նայիր՝ ցավում ե նորից
իմ հիվանդ հոգին...

Անձրեւ ե, աշուն... Ինչո՞ւ յես հիշում,
հեռացած ընկեր, մոռացած ընկեր,
ինչո՞ւ յես հիշում:

¹⁵ Դու այնտեղ եյիր, այն աղմկահեր
կյանքի մշուշում...
Դու կյանքն ես տեսել, դու կյանքն ես հիշում—
վոսկե տեսիլներ, անուրջների լույս...

Յես ցուրտ մշուշում.

²⁰ Իմ հոգու համար չկա արշալույս—
անձրեւ ե, աշուն...

1906

¹ Ինձ թաղեք, յերբ կարմիր վերջալույսն ե մարում,
յերբ տխուր գգվանքով արեգակը մեռնող
սարերի արծաթե կատարներն ե վառում,
յերբ մթնում կորչում են ծով ու հող...

⁵ Ինձ թաղեք, յերբ տխուր մթնշաղն ե իջնում,
յերբ լուռ եմ որվա աղմուկները զվարթ,
յերբ շողերն են մեռնում, ծաղիկները ննջում,
յերբ մթնում կորչում են լեռ ու արտ:

Իմ շիրմին դալկացող ծաղիկներ ցանեցեք,
¹⁰ վոր խաղաղ ու հանդարտ մահանան.
Ինձ անլաց թաղեցեք, ինձ անխոս թաղեցեք.
Լուլթյո՛ւն, լուլթյո՛ւն, լուլթյո՛ւն անսահման...

1905

⁴ Բյուր մարդոց մեջ,
պաղ մարդոց մեջ,
վորպես տրտում
անապատում—

⁵ մենակություն
մենակություն . . .

Ախ, այս տրտում,
յերկրի ցրտում
անլուր ընկան,
¹⁰ անխոս հանգան
յերկնքի հուշ
յերգերս անուշ:

Յեւ! իմ հոգում,
ցուրտ ու միգում,
¹⁵ խինդը մեռավ,
բախտը մարավ
անվերադարձ,
անվերադարձ . . .

1908

¹ Նորից կթողնեմ քաղաքն աղմկոտ
ու համբա կընկնեմ հավետ միյայնակ-
անխոս կմարի յերեկոն աղոտ,
կպառկեմ դաշտում կանաչ ծառի տակ:

⁵ Կմոռնամ հեռվի աղմուկը ահեղ,
կզգամ համբույրը ուրիշ որերի,
լույս յերազների գիշերը շքեղ
սրտիս անձանդի վայելք կրերի . . .

Հեռավոր մարդոց ցավերը կզգամ,
¹⁰ կարկաչող ջրի լացը կլսեմ.
հողը կգրկեմ, ջերմ կհեկեկամ,
վառ աստղերի հետ անուշ կերագեմ:

Անտուն անցորդից կխնդրեմ յես հաց,
պայծառ աղբյուրի ջուրը կխմեմ,
¹⁵ լայն յերկնքի տակ հաշտ ու սրտաբաց
քնքույշ ծաղկանց հետ խաղաղ կրքնեմ . . .

1907/8

¹ Իմ անվերջ համբի տանջանքից հոգնած՝
յես ննջել եյի վոսկեղեն արտում,
ու հչաց սիրտս վայելքից անկարծ
— թվաց վոր մեկը կանչում ե տրտում . . .

⁵ Յեվ յես արթնացա խընդության ցավից.—
գիշերվա հոմլի եր լալիս դաշտերում,
մութ հեռաստանն եր դժկամ նայում ինձ,
մենակությունն եր քարի պես լուում . . .

1905

¹ Հմայված լուսնի շողերովն արծաթ,
սրտում փայելով անսովոր մի տենչ,
ուրվականորեն շրջում ե անվերջ
տարօրեն լոին լուսնոտը գունատ:

⁵ Լուսնի շողերը թովիչ-խուսափող
ստվերիդ նման յե՛վ հեռու, յե՛վ մոտ,
յես մի լուսնահա՛ր, յես մի խենթ լուսնո՛տ,
դու ցո՛լք, դու ցնո՛րք հավիտյան խաբող:

Իմ մեջ սառել ե հիվանդ մի կարոտ

¹⁰ յեվ չգտնելու տանջանքը մաշող.
յես մի լուսնահա՛ր, դու լուսնկա՛ շող,
դու հավերժաբար յե՛վ հեռու, յե՛վ մոտ . . .

1906

¹ Դու գնում ես՝ չգիտեմ ուր,
լուռ ու տխուր,
հեզ գունատվող աստղի նման:

Յես գնում եմ տրտում-մենակ,
⁵ անժամանակ
ծաղկից ընկած թերթի նման:

Դու գնում ես՝ չգիտեմ ուր,
սրտակտուր
լացրդ պահած իմ հայացքից:

¹⁰ Յես գնում եմ լուռ-անտրտում,
բայց իմ սրտում
ցավ ե անվերջ, մահ՞՞ւ կսկիծ . . .

1904

¹ Շուտով կըլռե աղմուկը դաժան,
ու սիրտըս կըզգա քայլերդ փափուկ.
դու նորից կիջնես, նուրբ իրիկնաժամ,
քո խաղաղ մութով զգվող-խուսափուկ:

⁵ Տխուր թեվերդ անծայն կըփռես,
կըզրկես հողը կանացի նազով,
յերկընքում անուրջ աստղեր կըվառես,
կըլցնես հոգիս անուշ յերազով:

Յուրտ ցերեկներից հավիտյան դժգոհ՝
¹⁰ սիրտս կարոտ ե քո զգվանքներին.
դու ինձ չես խաբում, քնքույշ յերեկո,
անուշ յերեկո, մեղմ ու մտերիմ . . .

Կընստեմ անվերջ, կընստեմ մենակ.
դու կըփարվես ինձ թեվերով ճկուն,
¹⁵ քնքույշ կըզգվես հույս ու հիշատակ,
կըպարզես մեղմիկ ցուրդդ իմ հոգուն:

1907

⁴ Դու անհոգ նայեցիր իմ վրա
ու անցար քո խաղով կանացի.
յես քեզնից դառնացած հեռացա,
յես քեզնից հեռացա ու լացի . . .

⁵ Իմ հոգին ծովերում անծանոթ
մենավոր ու մոլոր մի նավակ,
մատնեցի փոթորկին աղմկոտ,
հուսաբեկ, թողած դեկ ու թիյակ . . .

Ինձ հեռվից լույս փարոս չի կանչում,
¹⁰ չի ժպտում ինձ խաղաղ հանգրվան.
միայն հողմն ե տխուր շառաչում,
անթափանց մեզ-մշուշ և միայն . . .

1905

¹ Նա ուներ խորունկ յերկնագույն աչքեր,
քնքույշ ու տրտում, վորպես իրիկուն.
նա մի անծանոթ յերկրի աղջիկ եր,
վոր աղոթքի պես ապրեց իմ հոգում:

⁵ Նրա ժպիտը մեղմ եր ու դուղբոջ,
վորպես լուսնյակի ժպիտը տխուր.
նա չունեց խոցող թուլանքը կնոջ.—
նա մոտենում եր վորպես քաղցր քույր . . .

Իմ հուշերի մեջ ամենից պայծառ,
¹⁰ իմ լքված սրտի մաքուր հանգրվան
քույր իմ, դու չրկաս, քույր իմ, դու մեռար,
ու քեզ հետ հոգուս լույսերը մեռան . . .

1904

- ¹ Թովիչ քնքշությամբ հանգչող աշխարհում
 յերեկոն վառեց լույսեր դժգունակ.
 մութը հյուսում ե տրտմության ժանյակ,
 ծաղիկներն անուշ բույր են բուրվառում.
⁵ — իմ սիրտը տրտմում, իմ սիրտը մենակ . . .

Մեռած լուսնյակը մենակ ու աղոտ
 սփռում ե շուրջը իր շողերը ցուրտ.
 հավետ լուծ ե մի տխուր խորհուրդ,
 վառվում ե հավետ մի անանց կարոտ.
¹⁰ — սիրտ իմ ցնորող, սիրտ իմ անհագուրդ . . .

Տխուր ու մենակ լուսնյակն ե վառվում,—
 իմ սիրտն ե լալիս մենակ ու ցավոտ.
 լուսնյակն արեվի ըստվերն ե աղոտ,
 արեվի ցոլքն ե լուսնյակը տրտում.
¹⁵ — Փառքիդ ստվերն ե իմ կյանքը կարոտ:

1907

- ¹ Ունկնդիր յեղա հողմի խենթ յերգին,
 — անամոք ցավի սրտմաշո՛ւկ նվագ.
 կանգնած եմ մռայլ վիհի յեզերքին,
 — տրտում ե հոգիս, հիվանդ ու մենակ . . .

⁵ Անվերջ մի ցավ ե իմ սիրտը ճնշում,
 — յես մոռացել եմ արեվի ուղին.
 անուրջ որերի լույսը չեմ հիշում.
 — ինձ ո՞վ ե մատնել այս մառախուղին . . .

Ունկնդիր յեղա հողմի խենթ յերգին.
¹⁰ — յես ել եմ ուզում հեկեկալ անհագ.
 կանգնած եմ մռայլ վիհի յեզերքին,
 — տրտում ե հոգիս, հիվանդ ու մենակ . . .

1904

¹ Կապույտ յերկնքի վոսկեղեն աստղե՛ր,
ծեր հեռվից դուք միշտ տեսնում եք նրան.
ասացե՛ք, արդյոք նա ե՞լ թախծո՞ւմ եր,
արդյոք տրտո՞ւմ եր նա ել ինձ նըման:

⁵ Խորհրդագետնե՛ր, դուք տեսնում եք միշտ.—
արդյոք մենա՞կ եր նա ել ինձ նըման,
թե ընկեր գտած ժպտում եր անվիշտ
յեվ փայփայում եր, յեվ սիրում նրան:

Խորհրդագետնե՛ր, դուք ժպտում եք լուռ,
¹⁰ դուք լուռ ժպտում եք իմ ցավի վըրա.
—նա քեզ մոռացած՝ վաղուց ամենուր
ծաղրում ե քո խենթ խոսքերը հիմա . . .

Շիրակ 1905

¹ Հրաշք-աղջիկ, գիշերների թագուհի,
ճառագայթող քո աչքերով դու յեկար,
վոսկե բոցով լցրեր հոգին իմ տկար,
հրաշք-աղջիկ, ցնորքների դիցուհի . . . :

⁵ Կախարդ լուսնի հրապուրող շողի պես
դու ժպտացիր գուրգուրանքով սեթեվեթ,
ազատ սիրտըս շղթայեցիր առհավետ,
հրաշք-աղջիկ, դո՛ւ, միշտ հաղթող ու միշտ հեգ:

Դու մի ցավոտ հիացումի յերգ գիտես,
¹⁰ քո ժպիտում կա խորհուրդի մի փայլանք,
քո աչքերում կա մի անանց զմայլանք.
դու չըմեռնող մի վայելքի խոսք գիտես . . .

Հրաշք-աղջիկ, անհայտ յերկրի մանուշակ,
գիշերային արեգակի ճառագայթ,—
¹⁵ դու իջնում ես, կարող, վորպես մահու խայթ,
քնքույշ, վորպես անդարձ բախտի հիշատակ . . .

1906

¹ Վորպես ծաղիկն ե անխոս գունատվում
ցուրտ շրվաքի մեջ արեվից՝ հեռի,
այնպես թող սերը մեռնի իմ սրտում,
վոր քաղցր կյանքիդ տխրանք չբերի . . .

⁵ Յես լուռ կթաղեմ իմ ցավը միյակ,
զվարթ կժպտամ բախտավորի պես,—
յերբեք չեմ բանա սրտիս մութը փակ,
յերբեք չեմ հայտնի իմ տանջանքը քեզ,

վոր պայծառ ժպտաս կյանքի յերեսին,
¹⁰ վոր վոչ մի տրտունջ սիրտդ չհուզե,
վոր չըմտորես իմ ցավի մասին,
վոր քո թունավոր խոսքը չըկասե . . .

1905

¹ Քո աչքերի դեմ իմ աչքերը՝ կույր,
կա քո հոգու մեջ անթափանց մի մութ,
քո մութ հայացքում կա մի քնքույշ սուտ՝
քեզ միշտ թագցնող մի նուրբ վարագույր . . .

⁵ Փակ են քո սրտի հեռուններն իմ դեմ,
հավետ քեզ կապված՝ քեզ ոտար եմ յես.
յերբ խենթ խնդությամբ փայփայում եմ քեզ՝
յեվ սիրում եմ քեզ յեվ քեզ չըզիտեմ:

Փակ են քո սրտի հեռուններն իմ դեմ,
¹⁰ քո աչքերի դեմ իմ աչքերը՝ կույր,
քո հոգու վրա կա մի վարագույր,—
ո՞վ ես դու, ո՞վ ես,—բնավ չըզիտեմ . . .

1904 5

¹ Դու դեռ չես մեռել իմ հիվանդ սրտում,
դու դեռ ապրում ես յերազի նման.
— քայց չե՞ վոր միշտ ել յերազ եր միայն
պայծառ պատկերըդ այս անապատում . . .

⁵ Յես քեզ սիրում եմ, դու դեռ չես մեռել,
յես ամենուրեք քեզ եմ վորոնում.
դո՛ւ, յերազների լուսե որրանում՝
անո՛ւրջ, վոր գուցե բնավ չես յեղել . . .

Քեզ իմ կարոտի կսկիծն ե վառել
¹⁰ յերազանքներում իմ նվիրական.
իմ քույր, իմ դահիճ, իմ սուրբ սիրեկան,
յես քեզ սիրում եմ, դու դեռ չես մեռել . . .

1908

¹ Յես անջատված եմ հայրենի հողից,
հայրենի տունը՝ իմ սրտին ոտար.
ինձ այրում ե միշտ մի անհագ թախիժ,—
հավիտյան դյուլթող անհայտ ճանապարհ . . .

⁵ Հուզվում եմ, հոսում հեղեղները մեծ,
մազցում վերել յեվ թավալվում ցած,
զմբուխտե ջրեր, ձեզ ո՞վ վրդովեց,
հայրենական տո՛ւն, հավետ մոռացված . . .

Մի յեմլույն ե ինձ Հյուսիս թե Հարավ,—
¹⁰ մի խենթ տազնապ կա իմ հիվանդ սրտում,
կա իմ հոգու մեջ մի անհագ ծարավ.
— հավիտյան ոտար, հայրենական տո՛ւն . . .

1908

⁴ Տխուր մեռան կապուտաչյա
 յերազները յերկնաշող.—
 զազաթներից յես ցած իջա
 անդունդները սիրտ մաշող . . .

Եւ վոչ մի թեւ ինձ չի տանի
 դեպի բարձունքն արծաթյա.
 —Խենթ անկումիս գերեզմանի
 խավարներում ինձ զթա' . . .

⁵ Ցուրտ եւ դարձյալ մութ իմ ուղին,
 սրտումս մահ յեւ աշուն.
 մոռացել եմ յես ամենքին,
 միայն քեզ եմ յես հիշում . . .

Միշտ քեզ եմ յես աղոթում,
 քո հրաշքին անպատիր.—
 հայտնվի՛ր սեւ անապատում—
 ամոքի՛ր ու ազատի՛ր . . .

1905/7

⁴ Կրկին հնչում ե թունավոր լեզուդ
 յեւ քո խոսքերի նիզակները սուր,
 յեւ քո համբույրը, վորպես քաղցր սուտ.—
 բախտ են խոստանում իզո՛ւր յեւ իզո՛ւր . . .

⁵ Իմ մեջ մարել ե մի լույս արեգակ,
 մահու գիշերն ե մթնել իմ հոգում,—
 մի՞թե դու պիտի վառես նոր փափագ,
 մի՞թե դու պիտի հրդեհես հուզում . . .

Կանգնել ես, վորպես անհաղթ հրապույր,
¹⁰ մոտեցար ահա կարող ու խոնարհ,
 մթնում բորբոքվեց մի արնոտ համբույր,
 մեղքի պես թովիչ, ցավի պես խելառ:

Ոձեղեն մարմնով փարվել ես կրծքիս,—
 յեւ քո ցանկության ահեղ փոթորկում
¹⁵ անեծք ե թափում անկարող հոգիս
 յեւ անհույս ճշում քո թունոտ գրկում . . .

1908

¹ Յերբ պայծառ որդի տխուր կմթնի,
յեւ սիրտըդ կայրե թունավոր կասկած,
վհատ սոսկումի տանջանքով կըզգաս,
վոր վորոնածըդ բնավ չես գտնի . . .

⁵ Բայց դու կըզնաս, ո՛ր, դու չես կանգնի,
վերջին լույսերը մեղմ կըվախճանեն,
վերջին հույսերդ կըղավաճանեն,—
դու վորոնածդ բնավ չես գտնի . . .

Յեւ յերբ չի մնա վոչ մի հույս զաղտնի,
¹⁰ սիրտըդ կըճլա, արդյոք ո՞ւր ես, կա՞ս,
հողը կըզորկես յեւ կըհեկեկաս.—
վո՛չ,—կարծազանքովի,—բնավ չես գտնի . . .

¹ Քո հայացքը մոգական
բորբոքում ե քաղցր դող,—
պարուրի ինձ կուսական
հուզումներով քո դյուլթող:

⁵ Ինձ փաթաթիր վորպես ամպ՝
մութ աչքերըդ մեղմ փակիր,
ժպտա՛ կրքոտ բերկրությամբ,
անցավ կյանքըս խորտակիր...

Արյունոտի շուրթերն իմ,
¹⁰ սիրտըս խայթիր՝ ծիծաղիր.
Թող աչքերըս հեզ մեռնին,
կյանքս մարիր ու փախիր:

Քո հայացքը մոգական
բորբոքում ե քաղցր դող,—
¹⁵ պարուրի ինձ կուսական
հուզումներով քո դյուլթող . . .

¹ Կա խորհրդաւոր մի հրապուրանք
քո շարժումների անխոս զրույցում,
ինչ վոր ոճային ինքնահիշացում
յեւ դեպի հողը ինչ վոր քամահրանք :

⁵ Մի այլ յերկրային յերաժշտութեան
յեւելեցների պըրանքն եւ հիշում,
քո շարժումները աշտթը են շարժում,
քո շարժումները յեւ կան յեւ չըկան . . .

Յերկրում են սնված, բայց վոչ յերկրային
¹⁰ արբեցումներ են նոքա խոստանում,
մի այլ տանջանքի յեղեմ են տանում,
մատենելով հոգիս չարքերի խաղին . . .

1905

¹ Մանկութ ընտրեցի ճամբորդական ցուպ,
թողի հայրենի տնակըս ավեր,—
ահա յես հիմա, մի մոլոր ասուպ,
յես կույր եւ հիմա, մոայլ ու անսեր:

⁵ Պայծառ ըղծերը ինձ զուր մաշեցին,
չըվողջունեց ինձ վոչ մի արշալույս,
ինձ լուռ մոռացան, ինձ չըհիշեցին,—
իմ սրտում մնումն սեր, ցնորք ու հույս:

Յես կույր եւ հիմա, անբախտ ու մենակ—

¹⁰ հավերժում կորած մի մոլոր ասուպ.
սահում ե կյանքը հյուսելով ժանյակ,
անցնում եւ վիհեր, լեռներ յերկնահուպ,
ինձ համար չըկա ժամ ու ժամանակ,
յես մի մոլորված, մի տխուր ասուպ . . .

1907

¹ Անանց կարոտն ե իմ սիրտը տանջում
— արդյոք ո՞ր ես դու, արդյոք ո՞ր ես դու.
քո անուշ ծայնն ե հնչում ու կանչում,
— բայց դու անհաս ես, հավիտյան հեռու . . .

⁵ Յեղնում եմ դարձյալ անվերջ նանապարհ,
— կըժպտամ արդյոք, լուսեղեն յերազ.
կըցընեմ սրտիս թախիծը խավար,
կընետեմ անուշ ցուրերըդ վրաս . . .

Թափառում եմ ու կարոտով կանչում,
¹⁰ — արդյոք կըգտնեմ աշխարհում անհուն,—
բոլոր խոտերում քո ծայնն ե հնչում,
բայց անհայտ ես դու, դու չունես անուն . . .

1908

Il pleure dans mon cœur
Comme il pleut sur la ville..
Paul Verlaine

¹ Կրկին իմ հոգում
իջավ մշուշոտ, արցունք անձրևովո՞ղ
տրտում իրիկուն.
իմ սրտում անցավ
մահացող ծաղկանց բույրը ցավ բերող,
համբույրը խոնավ.

⁵ Կրկին պաղ միգում
ամպոտ յերկինքը մեռած լույսերի
թաղումն ե սգում:
Հողմը սրարչավ
հոգուս դալկացած ծաղիկ հույսերի
թերթերը տարավ . . .

Անջատման ցավոտ
ծայներ դողացին ու հեզ դալկացան
¹⁰ հեռվում անձանովթ.
կրակներն անծայն
լացող ամպերի միգում անսահման
թռչնեցին, անցան . . .

Անձրևի՞ն անընդհատ
մաղում ե վհատ թաղումի կոծով,—
¹⁵ տխուր, յուսահատ . . .
իմ հոգու մեջ ե՛լ
աշուն ե իջել անամոք լացով,
իմ հոգու մեջ ե՛լ . . .

1907

¹ Խաղաղ գիշերով դու կըգաս ինձ մօտ,
քնքույշ ձեռներդդ յես կըհամբուրեմ,
կըցրեմ կյանքի հուշերը ցավոտ
ու հեքլաթային լույսեր կ'առնեմ . . .

Յերկար մազերդդ կարճակես ազատ,
⁵ հիվանդ գլուխդդ կըղնես կրծքիս,
կըլինես քնքույշ, մոտիկ, հարազատ,—
անուշ խոսքերով կըղյուծես հոգիս . . .

Պայծառ աշխարհում կըլինենք մենակ,
¹⁰ ցավ կյանքի մեռնող լույսերից խաբված,
կերպենք անհուշ, անվերջ ու անհագ,—
հեքլաթ աշխարհում առհավետ կապված . . .

1906/7

¹ Վոչ տրտմ'ւնջ, վոչ մրմն'ւնջ սգավոր,
հեռացի'ր, մոռացի'ր ինձ հավետ,
իմ ուղին միշտ մի՞թին, մենավոր,
կըզնամ իմ դժկամ ցաւի հետ:

⁵ Իմ ճամբան՝ անլախճան մի գիշեր,
ինձ շոյող վոչ մի շոյ չի ժպտաւ.—
հեռացի'ր, մոռացի'ր, մի՞ հիշիր,
ինձ այդպես, քրոջ պես մի՞ գիթա . . .

Հուսաբեկ, մութ ու մեզ թող լինի,
¹⁰ իմ վերեւ թող արեւ չըլնողա.
լոկ յիրկունք, լոկ արցունք թող լինի,
ինձ այդպես, քրոջ պես մի՞ գիթա . . .

1905

¹ Իմ գերեզմանին դուք չըմոտենաք,
հարկավոր չե ինձ վոչ ծաղիկ, վոչ սուգ.
հանկարծ կըզարթնի ջերմ լալու փափագ
սիրտըս չի գտնի վոչ մի արտասուք:

Իմ գերեզմանը թող լինի հեռավում,
⁵ ուր մահացել են շշուկ, յերգ ու ձայն.
թող շուրջըս փովի անանց լոռի թյուն,
թող ինձ չընիշեն, թող ինձ մոռանան:

Իմ գերեզմանին դուք չըմոտենաք,
¹⁰ թողեք, վոր հանգչի իմ սիրտը հոգնած,
թողեք, վոր լինեմ հեռավոր, մենակ.—
չըզգամ վոր կա սե՛ր յեվ ցնո՛րք, յեվ լա՛ց . . .

¹ Քնքույշ յերազով պանուծիր հոգիս,
նստիր մահնիս մոտ ու տխուր յերգեր,
մազերըդ փոփր հոգնատանջ կրծքիս
ու մեղմ փայլալիք սիրտըս տարագիր:

⁵ Ոտար դաշտերի անանց մշուշում
տխուր լոռի թյան գիշերն ե իջել.—
իմ սիրտը հավետ թախիծն ե մաշում,
մի լուսե յերգ ե իմ հոգում ննջել . . .

Քո պայծառ զահից մեղմորեն իջիր,
¹⁰ մազերըդ փոփր հոգնատանջ կրծքիս,
անուշ յերազով սիրտըս պանուծիր,
ցնորք հուշերով ամոքիր հոգիս . . .

⁴ Չարտասանված տխուր խոսքեր,
վոր դողում եք անպատասխան,
յես սիրում եմ, տխուր խոսքեր,
ծեր թրթիռը կախարդական:

Խենթ հուզումի անուշ խոսքեր,
պաղ մարդոցից խորը պահված,
անշատման պես տխուր խոսքեր,
հոգուս լույսեր մթնշաղված . . .

Դուք այրում եք, սիրո խոսքեր,
¹⁰ կարոտիս պես սիրտըս մորմոր,
ծեզ չի գգվի, տխուր խոսքեր,
ցուրտ աշխարհում վոչ վոր, վոչ վոր . . .

Չարտասանված տխուր խոսքեր,
դուք չե՛ք մեռել, դուք չե՛ք մեռնի,
¹⁵ դուք այրում եք, սիրո խոսքեր,
վորպես խայթը սեվ յեղեռնի . . .

1904

¹ Յես սիրում եմ մթնշաղը նրբակերտ,
յերբ ամեն ինչ յերազում ե հոգու հետ,
յերբ ամեն ինչ, խորհրդավոր ու խոհուն,
ցնորում ե կապույտ մութի աշխարհում . . .

⁵ Չըկա վոչ մի սահման դնող պայծառ շող,
աղմուկի բեռ, մարդկային դեմք սիրտ մաշող.—
հիվանդ սիրտը չի տրտնջում, չի ցավում,
վորպես յերազ մոռացումի անծավում.
յեվ թվում ե, վոր անեզր ե ամեն ինչ—

¹⁰ վոր վողջ կյանքդ ե մի անսահման քաղցր նինջ . . .

1904/5

¹ Յերեկը լսեց . . . Յերկինքը վառեց վոսկե բուրվառներ,
լույսերը քնքույշ գրկեցին անուշ յերկինք, ծով ու հող.
— Եւ, յեթե մեկը իմ հոգին այդ մեղմ լույսերին խառներ
յեւ փայփայեր իմ հոգնատանջ սրտի թախիծը մաշող...

⁵ Լքված իմ հոգին տանջում ե կրկին տանջանքը մոռլւ,
յեւ անուն չունի տանջանքը սրտիս, տենչանքը զաղտնի.
— Եւ, յեթե մեկը իմ սրտին նետեր նոր հույսերի փայլ,
մեղմաբար ասեր, քնքույշ համոզեր, վոր նա կրգտնի...

¹ Յերեկոն փռեց իր թեւերը մութ,
անուշ նիրհեցին յերկինք ու յերկիր.—
աչքերըդ փակիր, ինձ քնքույշ գրկիր,
սուտ կյանքին խառնիր յերազանքը սուտ:

⁵ Լալն ըստվերները ընկան անաղմուկ,
անուշ նիրհեցին ծով, անտառ ու լեռ . . .
Յեւ քեզ կը պատմեմ վոսկե հեքլաթներ,
իմ սիրուն մանուկ, իմ քնքույշ մանուկ . . .

Կրծքիս ղեր ղեմքը քո տխրադալուկ,
¹⁰ մոռացիր կյանքի տառապանքը մութ,
սուտ կյանքին խառնիր յերազանքը սուտ,
իմ սիրուն մանուկ, իմ քնքույշ մանուկ . . .

Անուշ նիրհեցին ծով, անտառ ու լեռ,
ննջեցին անուշ յերկինք ու յերկիր.
¹⁵ աչքերըդ փակիր, ինձ քնքույշ գրկիր,
յեւ քեզ կը պատմեմ վոսկե հեքլաթներ . . .

¹ Դու քնած ես քո տաքուկ անկողնում
 յնվ արեւի բախտի յերազ ես տեսնում.
 դուրսը բքաբեր քամին ե վռոնում,
 դու ու լուսամուտ ձյունով ե լցնում . . .

² Դու քնած ես քո տաքուկ սենյակում,
 իսկ յես ցուրտ ծմրան բուք ու հողմի մեջ
 խենթ հեկեկանքով դռներն եմ թակում,
 քո փակ դռները ակվերջ ու անվերջ:

Դու ինձ չես տեսնում լուսն յերազում,
¹⁰ դու ինձ չես լսում ծմրան փոթորկում,
 յես մութ գիշերում քեզ եմ յերազում,
 բուք ու հողմերում յես քեզ եմ յերազում . . .

1907

⁴ Արդյոք հիշո՞ւմ ես. անտառ եր, առու . . .
 Հերյաթի պես եր—յերազի նման.
 խաղաղ յերեկոն խոսում եր անձայն,
 արդյոք հիշո՞ւմ ես.—հեռո՞ւ յեր, հեռո՞ւ . . .

⁵ Արդյոք հիշո՞ւմ ես. յերկիրը պայծառ,
 ժպտում եր սիրով հավիտենական.
 զարունն էր յերգում ծայնով դյուրեկան,
 արդյոք հիշո՞ւմ ես. առու յեր, անտառ . . .

Արդյոք հիշո՞ւմ ես. գիշերն եր զալու,
¹⁰ հերյաթի պես եր . . . Անտառ եր, առու . . .
 Արդյոք հիշո՞ւմ ես. հեռո՞ւ յեր, հեռո՞ւ.
 Կյանք, տխուր հովիտ հավիտյան լալու . . .

1905

⁴ Յես չըզիտեմ՝ ո՛ւր են տանում հեռավոր
ուղիների ժապավեններն անհամար,
յես նստում եմ համբի վրա ամեն ուր
յեվ աղթեմ, յեվ թախծում եմ քեզ համար:

⁵ Յեվ իմ մոլոր ուղիներում, ո՛վ գիտե,
գուցե մի ուր դու յերեվաս լուսերես.
գուցե ժպտաս քո խոսքերով արծաթե
յեվ մութ սրտիս նոր խնդության լույս բերես:

Ոճանման վոլորումով հեռախոյս

¹⁰ ինձ կանչում են ուղիները բյուրավոր.
արդյոք ո՞ւր ես, խորհրդավոր արշալույս,
հանդիպումի յերջանկության պայծառ ուր . . .

1908

¹¹ Իմ մոլոր համբին դու անկարծ իջար
քո գիշերային մեղմաշունչ մութով
յեվ զարդարեցիր քո անուշ սուտով
իմ տխուր կյանքի մշուշները չար:

⁵ Սրինգե ձայնըդ հնչեց մութերում
աղբյուրի նրման զվարթակարկաչ.
գարնան խոսքերով կարմիր ու կանաչ
դու ինձ կանչեցիր դեպի քո հեռուն:

Ուրիշ ափերի թովիչ ձայնի պես,
¹⁰ քո շարժումները ուրվականային
ստվերապանույժ իրիկնապահին
շղթայեցին ինձ ողակով անտես . . .

Իրար ձուլվեցին իմ մեջ մահ ու կյանք,
հոգիս մատնեցի քո մառախուղին,
¹⁵ ընդմիշտ որհնեցի անհաստատ ուղին,
ուր փարոսում ես դո՛ւ, քաղցր պատրանք . . .

1908

¹ Սեւ գիշերն իջավ իր անհայտ գահից՝
յեւ մութով լցրեց յերկինք ու գետին,
խավարեց հեռւում փարոսը հետին.—
սասանում եմ յես ջրերի ահից:

⁵ Շողում են, դողում աղմուկով զվարթ,
անխոս քարանում ու նորից խաղում,
անդունդից յելնում, դեմքիս ծիծաղում,
խուլ շառաչում են—լարում են թակարդ . . .

Նավը հեղքում ե ջրի հայելին,
¹⁰ իր ցուրտ աչքերով ծովն ե նայում ինձ,
կտրված եմ յես յերկնից ու հողից.—
իբր թե՛ն ե մանում անխուսափելին:

Գերի յե նավըս անակնկալին,
մութով կտրված յերկնից ու հողից . . .

1907

¹ Հեռավոր, անյել լեռնագագաթներ,
պայծառ արեւի գահեր հիյասքանչ,
սիրտըս մեռնում ե, լեռնագագաթներ,
ներքեւում նիրհող դաշտերում կանաչ:
⁵ Իմ յերագները ձեր գիրկն են թռչում—
բարձր, դեպի վեր, արեգակին մոտ,
ուր խենթ բոցերի խուրձեր դողդոջուն
լուռ թալկանում են յերկնում անաղոտ:
Հեռւ, ո հեռւ այս ունայնաշունչ
¹⁰ տխուր դաշտերից, հանդարտ ու անկյանք.—
գրկի՛ր ինձ անյել գագաթների շունչ,
սիրտըս բորբոքի, բարձրության բերկրանք:
Թող իմ աչքերը լույսից կուրանան,
թող սիրտըս լցվի արեւի բոցով.
¹⁵ —ո յերջանկություն անյել բարձրության,
—լուսեղեն յերկնի անեզրական ծով . . .

1907, 8

Քո պայծառ գահի անհաս բարձունքից
Մի մերժիր սրտիս աղոթքը անբիծ . . .
Սաֆո

¹ Յես ընկա անդունդները խավար,
—իմ ցնորք, նորից բեզ եմ կանչում.
մոռացա ուղիներըս պայծառ,
իմ սրտում դառը մութն ե շնչում:

² Դու անմութ աշխարհում ես ապրում,
հիշի՛ր դու խավարում տանջվողին,
քո սրտում արեվներ են վառվում,
արեվի՛ր սեվ կյանքիս մութ ուղին:

Հավիտյան ինձ քո սերն ե այրում,
³ դու լուսեղ . . . Ինձ խավարն ե ճնշում:
Յես մեռնում եմ այս մութ վիհերում . . .
Հեռավո՛ր, քեզնից չեմ տրտնջում . . .

1904/5

¹ Մռայլ թաղումի ջահերի նըման
մեկը աստղերն ե վառում տխրությամբ.
իմ հոգու վրա իջել ե մի ամպ.
իմ սրտի պայծառ ծաղիկներն ընկա՛ն:

² Հիվանդ քնքշությամբ յերկինք ե պարզում
մեռնող ծաղիկը իր բույրը վերջին.
իմ ջերմ աղոթքի խոսքերը չնչին—
հեռավո՛ր, քեզնից սեր չեն աղերսում:

Իմ սրտում միայն սառած հեկեկանք,
³ բայց արցունք չըկա իմ սեվ որերում.
մեռնում ե սիրտըս անհուն խավարում,
յեվ դու կա՞ս արդյոք, լուսե անըջանք . . .

⁴ Մի որ առհավետ կյանքս կանխեմ
 ու գունատ հույսի քայլերով տարտամ
 կը գտնեմ ուղին հեռավոր քո տան
 յեվ թույլ ձեռներով դուռըդ կը ծեծեմ:

⁵ Տխուր կը ժպտաս դու հոգնածորեն
 ու հոգնածորեն դուռը կը բանաս.—
 սրտիս մութ ցավը անխոս կիմանաս,
 յեվ արցունքներդ հանդարտ կը ծորեն:

Յեվ գթությունը քո քրոջական
¹⁰ սիրտըս կը լցնե խնդության լուսով,
 քո սուրբ ծնկները կը գրկեմ հուսով,
 յեվ կը հեկեկամ, յեվ կը հեկեկամ . . .

25 հունվարի 1908

¹² Ձմրան գիշերն ե մեղմորեն ընկնում
 յեվ մեծ քաղաքի դեմքը մշուշում.—
 յես դուրս եմ գալիս, փողոց եմ գնում
 յեվ յերկա՛ր, յերկա՛ր մայթերն եմ մաշում:

⁵ Բարձր տների պատուհաններում
 պայծառ լույսերը հանգչում են մեկ-մեկ.
 յես արդեն վոչինչ չեմ մտաբերում
 ինձ համար չրկա այսօր ու յերեկ:

Կես գիշերն անցավ . . Յես տուն չեմ գնում.
¹¹ յերկար, անդադար, մայթերն եմ մաշում.
 շրջում եմ անվերջ, յերբեք չեմ հոգնում,
 վոչինչ չեմ հիշում, վոչինչ չեմ հիշում . . .

Լապտերը միգում մաղում ե պաղ բոց,
 յես աննպատակ շրջում եմ անվերջ.
¹⁵ յես լուռ անցնում եմ փողոցից փողոց
 ու մեղմ լալիս եմ ցուրտ մշուշի մեջ:

2 մեռ., 1907/8

⁴ Մոռանալ, մոռանալ ամեն ինչ,
ամենին մոռանալ.
Հըսիրել, չըխորհել, չափսոսալ—
հեռանալ . . .

Այս տանջող, այս ենչող ցավի մեջ,
գիշերում այս անշող
արդյոք կա՞ իրիկվա մոռացման,
մոռացման վոսկե շող . . .

⁵ Մի վայրկյան ամենից հեռանալ,
ամենին մոռանալ.—

խավարում, ցավերում քարանալ
մին-միայն . . .

Մոռանալ, մոռանալ ամեն ինչ,
ամենին մոռանալ.

Հըսիրել, չըտենչալ, չըկանչել,
հեռանալ . . .

1908

⁴ Ոտար յերկնքի կամարների տակ
յերագիս տեսա մի չքնաղ աղջիկ.
յես՝ մի աղքատ մարդ մոլորաշրջիկ,
նա՝ յերկնից թռած լուսե հրեշտակ . . .

⁵ Յես ընկած եյի ոտար աշխարհում,
անարեւի յերկնի կամարների տակ,
մեկը փայում եր իմ սիրտը մենակ
յեւ իմ մութ հոգում լույսեր եր վառում:

Մեղմ ու սիրագին ժպտում եր նա ինձ
¹⁰ ոտար կողմերում, լայն ճամբի վրա,
յես լսում եյի խոսքերը նըրա
յեւ անուշ լալիս իմ անուրջ բախտից . . .

1906

⁴¹ Արդյոք նորից յերազներն են թափառում,
սիրո անուշ նվազներն են ինձ կանչում.
— դալուկ աշնան տխուր շողերն են մարում,
սարից իջնող աղբյուրներն են կարկաչում:

⁵ Յես լսում եմ հիյացմունքի մի շշուկ,
արդյոք դո՞ւ յես նորից հոգիս մեղմ հուզում.
— այն գիշերն ե, այն հուշերն են տրտմաշուք,
այն աստղերն են ցուրտ յերկնքում յերագում:

Յես ընկած եմ անծայր դաշտում միյայնակ,
¹⁰ յերազներըս, յերազներըս վոր անցան.
արդյոք դո՞ւ յես գիշերի պես հերարձակ,
գիշերի պես խորհրդավոր, դյուլթական.
— դալուկ աշնան մերկ անտառն ե շառաչում,
լույս հուշերի վտակներն են կարկաչում . . .

1905

¹¹ Սեվ գիշերն ե գրկել ինձ, մութն ե պատել իմ ուղին,
քեզ եմ կանչում յես նորից, իմ հեռավոր, իմ անգին...

Յես մոլորված մի կրակ, յես անհաստատ մի հոսանք,
վիհներ, վիհներ անհատակ—տրտմություն ու փսոսանք:

⁵ Ոտար յերկիր, ոտար հող, թախիծով լի յերազներ,
անըջանքներ մեղմ մարող, անվերադարձ հիյացքներ:

Քաղցր ե մութը քո գրկում, լույսը սեվ ե առանց քեզ,
այնպես մեղմ ես դու զգվում, դու լուսեղեն ես այնպես.

Դու իջնում ես վորպես հուշ, վորպես ուրիշ կյանքի լույս,
¹⁰ քո հայացքում կա անուշ մեղմություն ու արշալույս:

Սեվ գիշերն ե գրկել ինձ, մութն ե պատել իմ ուղին,
քեզ եմ կանչում յես նորից, իմ հեռավոր, իմ անգին...

1907/8

⁴ Դժկամ նայում են ժայռերը խոժոռ,
տխուր խաղում են ալիքները ժիր.—
ընդունիր հոգիս մոլոր, մենավոր,—
վերջին աղոթքիս խոսքը մի՛ մերժիր:

⁵ Սողում են դանդաղ որերը ածիր,
կորած ե մթնում մոլոր իմ ուղին.—
քնքույշ խոսքերով թախիժըս ցրիր,
անխոս ամոքիր ցաված իմ հոգին:

Մի անմեռ ցավ կա յերկրում այս տխուր,
¹⁰ մի ցուրտ, հոգեմաշ հուսահատություն,
կորցրած հավետ յեվ յերազ յեվ հուր,
յես վերջին անգամ քեզ եմ աղոթում:

Դժկամ նայում են ժայռերը խոժոռ,
տխուր խաղում են ալիքները ժիր.
¹⁵ փալփայիր սիրտըս հավետ մենավոր,
վերջին աղոթքիս խոսքը մի՛ մերժիր...

1905

⁴¹ Քո մազերի ցնորական փայլը պայծառ,
ժայռից իջնող ջրվեժի պես առատահոս.
քո աչքերի խորությունը հրդեհավառ,
ուր վառված են մութ ցանկություն ջահեր անխոս.
⁵ Քո ժպիտը թունոտ ծաղկանց բույրի նրման,
վոր տիրաբար արբեցնելով մահ ե բերում,
քո խենթ մարմնի սարսուռները յերջանկություն
ախտաբորբոք արեմներ են բոցավառում...
Թույլ տուր սուզվեմ քո աչքերի անդունդը մութ,
⁴⁰ թույլ տուր ծծեմ քո մազերի բուրմունքն անուշ,
բորբոքիր ինձ քո հույզերով բաղցր ու անգութ,
մարիբ իմ մեջ, մարիբ իմ մեջ ցնորք ու հուշ...

1905/6

- ⁴ Դյուլթեցին ինձ քո մագերը ալեծածան
յեւ աչքերիդ խորութիւնը խորախորհուրդ.
յեւ քո քնքույշ ժպիտների խոսքերն անծայն
գիշերեցին իմ հոգու մեջ մի քաղցր մութ . . .
- ⁵ Դյուլթեցին ինձ իրենց խաղով լուսակարկաչ
քո խոսքերի զանգակները զվարթածայն.
շուրթերդ—վարդ բոցավառված են իմ առաջ
ցանկութիւնով արյունատենչ ու մեղսական:
Մութ ցանկությամբ յեսքո կանչող գիրկն եմ ընկնում,
¹⁰ նետում եմ ցած վեհ բարձունքից հոգիս հպարտ,
քո գրկում կա սիրուց անուշ մի հիյացում,
քո խավարում—մոռացության մի ակնթարթ . . .

- ⁴ Կյանքը լոռւմ ե, աղմուկը մնոնում.
մի անծանոթ ձեռք նուրբ մթնշաղում
անցյալն ու ներկան իրար ե խառնում,
իմ սրտում վոսկե անձրեւի ե մաղում:
- ⁵ Մի քնքույշ լույս կա իմ հոգու համար—
ամեն ինչ ունի չըմենող մի կյանք,
կա խորհրդավոր դյուլթող մի խավար,
ուր բախտից քաղցր են տրտունջ ու տխրանք:
- Մի քաղցր վիշտ կա անդարձ անցածում,
¹⁰ վերհուշերի մեջ—մի անսուտ դրախտ,
մի անանց վայելք, անխաբ հիյացում—
կյանքից գեղեցիկ ցնորական բախտ . . .

⁴¹ Գարունը այնքան ծաղիկ և վառել,
զարունը այնպե՛ս պայծառ և կրկին.
— ուզում եմ մեկին քնքշորեն սիրել,
ուզում եմ անուշ փայփայել մեկին:

⁵ Այնպե՛ս զգվող և յերեկոն անափ,
ծաղիկներն այնպես նազով են փակվում.
— շուրջըս վառված և մի անուշ տազնապ,
մի նոր հուզում և սիրտըս մըրկում . . .

Անտես զանգերի կարկաչն եմ լսում,
⁴⁰ իմ բացված սրտում հնչում և մի յերգ.
— կարծես թե մեկը ինձ և յերազում,
կարծես կանչում և ինձ մի քնքույշ ձեռք . . .

1908

¹ Ապրելուց քաղցր և մեռնել քեզ համար,
զգալ վոր դու կաս յեվ լինել հեռու,
յերկրապեղ քեզ առանց սիրվելու,
յերազել միշտ քեզ—լինել քեզ ոտար . . .

⁵ Ստվերըդ փնտռել ամեն տեղ, ուր խենթ
հոգին կարող և թոխքով չափել.
անանց կարոտում անվերջ տառապել
յեվ լինել քեզնից բաժանված հավետ . . .

Ու գերեզմանում յեվ հողերի տակ
¹⁰ զգալ վոր անցար յեվ քեզ չըկանչել,
յեվ վոչ մի հուշով սիրտըդ չըտանջել,
ու չըխռովել բերկրանքըդ հստակ . . .

¹ Կանչում ես անվերջ
կապույտ հեռվից,
շշուկով անուշ
կանչում ես ինձ:

⁵ Թփերն ես շարժում,
շրշում անուշ
շշուկով պայծառ
ու փաղաքուշ...

Անհայտ ե ուղին
¹⁰ քաղցր յերկրիդ,
ուր բախտ ե անանց,
անանց ժպիտ:

Ուր ծաղիկ ու յերգ
ուրիշ են, այլ,
¹⁵ ուր անմահական
փառք ե ու փայլ:

Այս իրիկնային
կապույտ յերկրում
դու յես միշտ շրջում
²⁰ ու մեղմ յերգում:

Ու կանչում ես միշտ
անհայտ հեռվից,
շշուկով անուշ
կանչում ես ինձ:

¹ Յերբ վարդ ամպերի հրդեհն ե դողում,
իրիկնաժամին նստում եմ մենակ
կանաչ առվի մոտ, ուռիների տակ,
ու հոգնած սիրտըս ել չի դժգոհում:

⁵ Անցած որերի հուշերն եմ թերթում
յեվ խաղաղ սրտով անխռով-մենակ
քնքույշ յերգերից հյուսում եմ մանյակ
վոր պննեմ սիրով պատկերդ տրտում:

Յեվ իմ մութ կյանքի սեփերում դժկամ
¹⁰ յես գիտեմ, պիտի ժպտաս, լուսավոր,
պիտի վողջունես ուղիս հեռավոր.
—սրբազան յերագ, կարոտալի՜ ժամ...

¹ Արդյոք ո՞ր ես դու . . . Ախ, արդյոք դու վոր
ճանապարհների հեռուն ես մաշում.
յերջանի՞կ ես, թե լուռ ու մենավոր
անդարձ որերի գարունն ես հիշում:

⁵ Արդյոք քո սրտում ի՞նչ լույս ե փայլում,
վո՞ր հողն ե զգվում քայլերդ փափուկ,
վո՞ր ջուրն ե արդյոք յուր լույս հայելում
մեղմով փաղաքշում դեմքդ խուսափուկ:

Արդյոք խաղա՞ղ ե սիրտըդ փոթորկոտ,
¹⁰ արդյոք անցյալի լույսերը մեռած
չե՞ն հուզում սիրտըդ, իմ հոգու կարոտ,
իմ քնքույշ սիրած, իմ անդա՛րձ յերազ . . .

¹ Դու գնում ես տուն, յեվ դեռ քո վերջին
խոսքի հնչյունը չի մարել ողում,
անգոր եմ արդեն այս խենթ կարոտում,
յեվ կամքըս թույլ ե, յեվ միտքըս չնչին:

⁵ Խենթացած բեռից այս չար մենության,
յես դուրս եմ վազում քեզ վորոնելու,
տեսնելու ցոլքդ զեթ հեռվից-հեռու
յեվ հսկելու քեզ ստվերի նրման . . .

Այս մութ ժխորում իմ սիրտն ե մաշում
¹⁰ մենակությունը հավիտյան խոցող,
անցնում եմ արագ յես ձեր փողոցով
յեվ խենթ մշուշում վոչինչ չեմ հիշում:

Ձեր դռան առաջ կանգնում եմ յերկար,—
զուցե դու հանկարձ «պատահմամբ» դուրս գաս,
¹⁵ կարոտըս, զուցե, դու հանկարձ զգաս
յեվ հասկանաս իմ հուզումը տխուր:

Սակայն ուզում եմ, վոր ինձ չըտեսնես,
չըգիտեմ ինչո՞ւ ձեր զանգն եմ տալիս,
փախչում եմ . . . փախչում . . . յեվ հեռանալիս
²⁰ փառաբանում եմ, որհներգում եմ քեզ . . .

¹ Իմաստուն խոսքեր սովորեցի յես,
վոր հրապուրեմ զորությամբ մթին,
հոգիդ կախարդեմ ու հմայեմ քեզ,
ինձ այրող հուրը նետեմ քո սրտին:

⁵ Բայց բոլոր խոսքերն իզուր են արդեն,
թալիսմանները մեռած յեւ անուժ,
հրմալք յեւ դյութանք անգոր են քո դեմ...
—արդյոք ո՞վ գիտե անունըդ անուշ...

¹ Իմ խաղաղ յերեկոն ե հիմա
մեղմալույս յեւ տխուր, յեւ անուշ.
քեզ յերբեք սիրտըս չի մոռանա,
իմ մաքո՛ւր, առաջին իմ անուրջ...

⁵ Տարիներ, տարիներ կըսահեն,
կըմեռնեն յերագները բոլոր—
քո պատկերը անյեղձ կըպահեմ
որերում անհաստատ ու մոլոր,

յեւ տանջանք, յեւ բեկում, յեւ թախիժ—
¹⁰ սեւ որեր յես դեռ շատ կըտեսնեմ.
անունըդ թող փարոս լինի ինձ
սուտ կյանքի յեւ դառը մահու դեմ...

¹ Հեռու յես անհաս, իմ լուսե յերազ,
բայց քեզ ե սիրտըս փայփայում թագուն,
փոված ե լույսըդ շուրջըս յեվ վրաս,
անհուն աշխարհում յեվ իմ հեզ հոգում:

⁵ Քո հեռու յերկրի ուղին չբգիտեմ.—
գուցե յես ինքըս ստեղծել եմ քեզ,
աստվածացրել եմ, վոր քեզ աղոթեմ,
հրամայել եմ, վոր վրաս իշխես:

Յեվ քաղցր ե լինել քո կամքի գերին,
¹⁰ քո չարությունը բարիք համարել.—
կրճաբազ յեղնել ընդդեմ քո սրին
յեվ այդ մահաբեր ձեռքը համբուրել...

¹ Հեռու յերկրի լուսե հովտում
որերն ուրիշ յերգ են հյուսում.
կյաքից հոգնած սիրտըս տրտում
այն յերկիրն ե միշտ յերազում...

⁵ Խաղաղությունն այն հեռանիստ,
ուր մի ուրիշ արեվի փայլ
ծավալում ե անանց հանգիստ
յեվ խնդություն մի անայլալ,
մի խնդություն մաքուր յեվ խոր,
¹⁰ յեվ անեզերք, յեվ անվախճան.
ուր քո սիրտը վորք ու մոլոր
զրկում ե մի վոսկե շրջան...

¹ Այսոր նորից պարտիզում
շրջում եյի յեմ հիշում
քեզ արթմնի յերազում,
վոսկի, վոսկի մշուշում . . .

⁵ Դու քո հեռու հեռավոր
անհայտ յերկրում արդյոք ինձ
մտաբերում ես այսոր
այն վոսկեղեն աշխարհից.—

հիշում ես դու ակացյան
¹⁰ յեմ պարտեզը իրիկվա,
հանդիպումը մայիսյան
պատանու յեմ աղջկա:

Յեմ սենյակը ամփոփիկ
յեմ տնակը հեռավոր.
¹⁵ զաղտնիքները մեր փոքրիկ,
սակայն քաղցր, սակայն խոր:

Հիշում ես դու այն արագ
ժամերը, յերբ յես ու դու
նստում եյինք անկրակ.—
²⁰ դյուլթանք սրտի՛ յեմ հոգու՛:

Յեմ խավարում, խավարում
հիշում ես ջերմ շուրթերի
հանդիպումը հրահրուն,—
հուզմունքն արբած սրտերի . . .

²⁵ Յեմ պարտիզում մեր անուշ
տեսակցութունն այն գիշեր,
կիսախավարը քնքույշ.—
ցնորական իմ հուշեր . . .

¹ Դու շրջում ես ամենուրեք, դու չըկաս,
աներեվույթ դու խոսում ես աշխարհում,
հանկարծ, անկարծ շնջում ես, վոր կըգաս,
հըմայում ես, կանչում, կանչում ու լուռ . . .

⁵ Քնքույշաբույր ծաղիկների թերթերում,
լույս դաշտերի խաղաղ նիրհող ովկյանում
յեմ աստղազարդ, խորհրդավոր գիշերում
յեմ ջրերի արծաթաճոճ վորրանում:

Ամենուրեք մի կարոտ ես դու նետել,
¹⁰ քո ստվերն ես փռել անձիր աշխարհում,
դու յես հյուսում աստղացանցը վոսկեթել,
գիշեր ու գոր կյանքը դու յես զարդարում . . .

Յեմ աշխարհի ուղիներում յես մոլոր
թափառում եմ յեմ վորոնում տխրադեմ,
¹⁵ լսում եմ քո ձայնը անուշ-լուսավոր,
կանչում եմ քեզ, բայց անունը չըգիտեմ . . .

¹ Յես կըգամ, յերբ դու մենակ կըմնաս
տրտում իրիկվա ստվերները տակ,
յերբ դու կըթաղես տենչերըդ խորտակ
յեւ վհատությամբ յերբ կըհեռանաս . . .

⁵ Յես կըգամ, վորպես մոռացված մի յերգ,
հյուսված աղոթքից, սիրուց ու ծաղկից.
քո մեռած սրտում կըլինի թախիծ
յես կըկանչեմ քեզ դեպի այլ յեզերք:

Յես կըգամ, յերբ դու կըլինես տրտում,
¹⁰ յերբ յերազներդ հավետ կը մեռնեն
ծեռքդ կըբռնեմ, ցավդ կըմբռնեմ,
կըվառեմ ուրիշ լույսեր քո հոգում..

¹ Քնքշաբույր ծաղկանց հրեղեն խաղով
ժպտում են նորից անտառ ու ծորակ,
յեւ հեղեղները խոսուն-սառնորակ
վողջունում են ինձ զվարթ ծիծաղով:

⁵ Զուգել ես նորից դաշտ, անտառ ու լեռ,
գարձն, ամեն տեղ նոր կյանք ես վառել.
իմ սրտում ել ես թեվերդ փռել,
իմ հոգում ել ես հրդեհել նոր սեր:

Յեւ ահա կըկին զվարթ ու ջահել,
¹⁰ դուրս յեւ տխուր մենության բանտից.
պայծառ աչքերդ վողջունում են ինձ,
յեւ յես չեմ կարող իմ ճիշդ պահել:

Բացել ես իմ դեմ վոսկեղեն հեռուն,
ծաղկել ես սարո՛ւմ, անտառո՛ւմ, արտո՛ւմ . . .
¹⁵ ուրիշ յերգեր են հնչում իմ սրտում —
վողջո՛ւյն քեզ, արեւ, վողջո՛ւյն քեզ, գարուն . . .

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՄԹՆՇԱՂԻ ԱՆՈՒՐՋՆԵՐ

Վահան Տերյանի բանաստեղծությունների անդրա-
նիկ գրքույկը լույս է տեսել 1908 թ.

1. Վահան Տերյան—Մթնշաղի անուրջներ, Թիֆլիս, 1908

Կազմելով «Մթնշաղի Անուրջներ»-ը, պոետը ա-
մենախիստ ընտրություն է յենթարկել վոչ միայն մինչ
այդ գրած իր վոտանավորները, այլև՝ մինչ այդ զա-
նազան պարբերականներում տպագրածները։ Վոչ միայն
բազմաթիվ անտիպ, այլև՝ մի շարք արդեն իսկ լույս
տեսած վոտանավորներ չեն մտնում Տերյանի բանաս-
տեղծությունների այդ առաջին ժողովածույի մեջ։ Ուստի
ծանոթությունների բաժնում, պոետի աստիճանական
զարգացումը ցուցադրելու նպատակով, մենք առաջ
կրեքենք՝

Ա. Մինչև 1908 թ. պարբերականներում լույս տե-
սած այն վոտանավորները, վորոնք չեն մտել «Մթն-
շաղի Անուրջներ»-ի մեջ։

Բ. Կնիչենք «Մթնշաղի Անուրջներ»-ի մեջ հա-
վաքված այն վոտանավորները, վորոնք մինչ այդ զե-
տեղված են յեղել այլևայլ պարբերականներում։

Չորս տարի անց Վահան Տերյանը լույս է ընծա-
յում իր «Բանաստեղծություններ»-ի առաջին հատորը,
վորի մեջ մտնում է նայել «Մթնշաղի Անուրջներ»
գրքույկը, վորոշ փոփոխումներով, վոր արձանագրել է
ինքը հեղինակը գրքի առաջաբանում։

2. Վահան Տերյան—Բանաստեղծություններ, հատոր առաջին, Մոսկվա, 1912 հրատարակություն «Պանթեոն»-ի:

Ահա «Բանաստեղծություններ»-ի առաջարանը:

Այս գրքում ժողովված բանաստեղծությունները մասամբ տպագրված են յեղեղ զանազան ժամանակ այլ յեղ այլ պարբերականներում, մասամբ լույս են տեսնում առաջին անգամ:

Ներկա հատորը կազմելիս ավելորդ չհամարեցի «Մթնշաղի անուրջներ» վերնագրի տակ հրատարակված գրքույկը մտցնել այստեղ՝ աչքի առաջ ունենալով այն հանգամանքը, վոր այդ գիրքը արդեն սպառված է յեղ, վոր գլխավորն է, այն ներքին սերտ կապակցությունը, վորով միացած են «Մթնշաղի անուրջները» այս գրքում ամփոփված հետագա գրվածների հետ, — մի հանգամանք, վոր անշուշտ չի վրիպելու ուշադիր ընթերցողի աչքից:

Սակայն՝ արտատպելով «Մթնշաղի անուրջները» յես հնարավոր չհամարեցի զետեղելու այստեղ այդ գրքի մի քանի եջերը, վորոնք վոչ մի կերպ չեն կարող գոհացնել իմ պահանջները յեղ զեղարվեստական ըմբռնումը յեղ միջավայնության ժամանակ սերտ կապ չունեն մյուս գրվածների հետ, այնպես վոր կարող եյին դուրս հանվել գրքից առանց խախտելու նրա ամբողջական հյուսվածքը:

Գուցե ավելորդ չի հիշատակել յեղ այն, վոր գրքիս առաջին մասում զետեղված բանաստեղծությունների այս հրատարակության մեջ

մտցրել եմ մի քանի աննշան ուղղումներ յեղ ավելացրել եմ մի շարք նոր եջեր, վոր այլ յեղ այլ պատճառներով չեյին մտնել նախկին հրատարակության մեջ: Պետք է, սակայն, նկատել, վոր վերը հիշած ուղղումները վոչ մի եյական փոփոխություն չեն յենթարկել մի անգամ տպագրված բանաստեղծությունները՝ լոկ ազատելով դոցա մի քանի վոչ եյական, բայց անախորժ ու անհարազատ կտորներից:

Հարկավ՝ այժմ ել կան գրքիս թե այդ առաջին յեղ թե այլ մասերում անաջող յեղ թույլ եջեր, սակայն յես հնարավոր համարեցի պահել այդ եջերը մասամբ անձնական նկատումներով, մասամբ գրքի ընդհանուր հյուսվածքը պահպանելու ցանկությամբ:

Վ. Տ.

1911 թ. Նոյեմբեր

Մոսկվա:

Այսպիսով «Մթնշաղի Անուրջներ»-ը յենթարկվել են այս յերերորդ տպագրության պահին վորոչ հավելումների, հապավումների յեղ վերամշակումի: Ուստի ծանոթությունների բաժնում մենք՝

Գ. Առաջ եքերենք այն վոտանավորները, վորոնք 1908 թ. հրատարակությունից չեն անցել 1912 թ. հրատարակության մեջ:

Դ. Կրիկենք այն վոտանավորները, վորոնք բացակայում են 1908 թ. հրատարակության մեջ յեղ առաջին անգամ են լույս տեսնում 1912 թ. «Բանաստեղծություններ»-ի մեջ:

Այսպիսով «Մթնշաղի Անուրջներ»-ի ներկա յեր-
րորդ հրատարակութիւնը, վերադառնալով 1912 թ.
լույս տեսած տեքստը, ծանոթութիւնների միջոցով
հնարավորութիւն կտա ընթերցողին հետեւելու այն
զարգացմանը, վոր կատարել ե պոետը պարբերական-
ներում հանդես յեկած առաջին որբերից մինչև 1912 թ.

Ներկա հրատարակութիւնը վերադառնում ե «Բա-
նաստեղծութիւններ»-ի տեքստը: Սակայն ծանոթու-
թիւնների մեջ մենք արտատպելով կտորներ յեւ ամ-
բողջ վտանավորներ «Մթնշաղի Անուրջներ»-ից պահ-
պանում ենք «Մթնշաղի Անուրջներ»-ի արտաքինը՝ յու-
րաքանչյուր տող — դիտաւոր յեւ տողամեջերում մի
շարք բառեր դարձյալ գլխատառ, ինչպես այն պահին
ընդունված եր տպագրել օրինակիստ դպրոցի ռուս ներ-
կայացուցիչների գրքերում:

Մնում ե հիշատակել, վոր Վահան Տերյանը սովո-
րութիւն չի ունեցել թվագրելու իր քերթվածները:
Անգամ նրա նամակներում տարեթիվերը գրեթե միշտ
բացակայում են: Սույն հրատարակութեան մեջ մենք
այնու հանդերձ հնարավոր համարեցինք «Մթնշաղի Ա-
նուրջների»-ի վտանավորների տակ դնել այն տարե-
թիվերը, վոր պոետը, հետադայում, ըստ հիշողութեան,
գրել ե խմբագրողիս որինակի մեջ:

Ա. Մինչեւ 1908 թ. պարբերականներում լույս տե-
սած փոստալոթոները, վորոնք չեն մեկ «Մթնշաղի Անուրջ-
ներ» ի մեջ:

1. Գ Լ Ո Ւ Խ Ը

(Եմիլ Վերհարնից)

Գլխատուիցան մոայլ բեմին դու գլուխդ վայր կը բերես
Յեւ զանգերը կը ղողանջեն, յեւ դաշույնը կը փաղփաղի,
Ու մըկանունը կաղաղակեն,— յեւ կըլինի չքեղ հանդես—
Մեծապայծառ տոն ու հանդես կարմիր արյան ու
մետաղի:

Յեւ արեւը ծիրանավառ, յեւ յերեկոն ծծմբաշունչ
Յերեկոն ու Արեգակը արնափրփուր, հրդեհավառ
Կը տեսնեն, թե ինչպես ես դու կրում պատիժը ան-
տրրտունջ,
Թե ինչպես լուռ կանշնանան քո աչքերն ու դեմքը
պայծառ:
Սեւ ամբոխը, կրծքում պահած լոկ կուրուիցուն ոճա-
գալար,
Իր ովկյանը ըմբոստ մահիդ առաջ լին կըխոնարհե—
Ու հարազատ մոր պես գթութ խանդաղագին ու սի-
րաբար,
Քո անշունչ դին արյունաներկ դագաղի մեջ մեղմ կո-
րորե.

Ու թունավոր, վորպես ծաղկանց փըթիթը այն մա-
հաշունչ սեւ.
Ուր յեփվում ե կարմիր թույնը շողուն, վորպես շան-
թը պայծառ.

Կըմնա քո անունն ըմբոստ, անմահ փառքիդ լույսը
 վսեմ
 Վորպես կրծքում մեխված դաշույն յեվ անսասան,
 յեվ անխոնարհ . . .
 Գլխատության մոայլ բեմին դու գըլուխըդ վայր կը
 դընես,
 Յեվ զանգերը կը ղողանջեն, յեվ դաշույնը կը փաղ-
 փաղի,
 Յեվ մըկանունը կաղաղակեն—յեվ կըլինի շքեղ հանդես—
 մեծապայծառ տոն ու հանդես կարմիր արյան ու մե-
 տաղի . . .

Մոսկվա
 Վահան Տեր-Գրիգորյան
 Զայն, 1906, Նոյեմբերի 19, № 8

2. ԿՈՇՄԱՐԸ

Խաղաղ ննջեցին գյուղերը խավար
 Յեվ քաղաքները բերդերովն ամուր.
 —Ա՛խ այն գիշերը՝ անսահման յերկար,
 —Այն լուծյունը՝ մահու պես տխուր . . .
 Թշնամին յեկավ մութի պես կամաց,
 Ամենքն ահաբեկ փախան դեպի սար.
 —Մայրը վայր ընկավ . . . յերեխան մընաց...
 —Այն դաժան մարդոց յերեսը տեսա՛ր . . .
 Լուռ ննջել եյին գյուղերը խավար . . .
 Յես այն ցավի մեջ յեղա մի անգամ . . .
 —Ա՛խ, այն գիշերը՝ անսահման յերկար . . .
 —Մայրի՛կ, իմ հոգու ծաղիկներն ընկան . . .

Կարմիր տեսիլներ—սասանում ծնող.
 Յես տեսա, ինչպես մարդիկ կուրացան . . .
 —Արյուն են շնչում Յերկինք, Ծով ու Հող—
 —Մայրի՛կ, իմ շուրջը արյուն ե միայն . . .

Վահան Տերյան
 Մոսկվա
 «Յերկրի Զայն», շաբաթաթերթ, 1907 թ. № 12

3. ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻՆ

Հեռացի՛ր, աշուն համրորեն լացող,
 Վողջույն քեզ մորիկ ահեղաշաչյուն,
 Վողջույն քեզ կովի առաջին հնչյուն՝
 Լույսի պես կարող, խոսքի պես խոցող . . .
 Գրկիր իմ հոգին մարտի ցնծությամբ,
 Բորբոքի՛ր սիրտըս, ազատության յերգ,
 Շողա՛, մոայլում, ըղծալի յեզերք,
 Վորոտա՛, շաչիր, փոթորկավետ ամպ . . .

Վահան Տերյան
 «Յերկրի Զայն», շաբաթաթերթ, 1907 թ. № 28

Բ. Այն փոստամուտները, փորոնք Մթնշաղի Անուշ-
ներ-ի 1908 թ. հրատարակությունից չեն անցել 1912 թ.
հրատարակության մեջ:

1 * *

Արձաթ-կարկաջուն
Աղբյուրն ե խոսում հավիտենաբար.
Իմ ուղիների հեռվում անկուպար
Հավիտենաբար
Քո սերն ե հնչում:

Անձրեվային յերգ—
Աստղերի ուղին մշուշ ծովերում—
Դ՛հ, իմ հեռավոր վորոնումներում,
Մոլորումներում
Հայրենի՛ Յեզերք . . .

Լույսերը մեռան,—
Մութը սառնաթեփ գրկեց ամեն ինչ—
Դ՛հ, մենակ կյանքիս միյակ ամոքիչ
Քնքույշ ու թովիչ
Պայծառ Հանգրվան . . .

Մ. Ա. եջ 23

1908

2 ՍՈՆԵՏ

Կյանքին միշտ ոտար, Մահից վախեցող—
Յես շրջում եյի այս գունատ յերկրում,
Ուր չըկար ցավի յերջանկության ցող
Յեվ վոչ չմեռնող բախտի դառը թույն:

88

Նա իր կարոտով ու իր ցանկությամբ
Վառվեց իմ ամուլ գոյության վերա—
Քնքույշ հեռավոր մի հրեղեն ամպ՝
Յես նորան տեսա ու բախտից մեռա . . .

Նա իր բոցերով այրեց ու գնաց.
Նա բերեց հոգուս մահու քաղցր կյանք,
Ուր հեզ վառվում ե հավիտյան անլաց
Անմեռ տրամության մի պայծառ տանջանք,—
Մի պաղ քարացում աղոթքի կանգնած,
մի վայելք-հուշի չմեռնող արբանք . . .

Մ. Ա. եջ 52

1905

3 * *

Յես սիրում եմ քո մեղավոր աչքերը խոր,
Դիշերի պես խորհրդավոր.
Քո մեղավոր, խորհրդավոր աչքերը մութ,
Վորպես թովիչ իրիկնամուտ:
Քո աչքերի անծայր ծովում մեղքն ե դողում,
Վորպես զարնան մթնշաղում:
Քո աչքերում կա մի քնքույշ բախտի վերհուշ
Արբեցումի վոսկե մշուշ:
Մոլորվածին անխոս կանչող փարոսի շող
Քո աչքերը հոգի տանջող,
Յես սիրում եմ զգվող-անգութ աչքերը մութ,
Վորպես զարնան իրիկնամուտ:

Մ. Ա. եջ 74

1904/5

89

Կուրծքը հեղ առած, հավքից թեղ առած—յե՞րբ կըզա նա.
Իմ սրտում սառած այս աշունը թաց—յե՞րբ կը գնա

Իմ թախծոտ հոգին, ցավըս անմեկին կամոքե՞ նա,
Իմ հիվանդ կրծքին, իմ արնոտ վերքին կը մոտենա՞...

Կուրծքը հեղ առած, հավքից թեղ առած—յե՞րբ կըզա նա
Վոր սիրտըս ցաված, հոգիս բեզարած հանգստանա:

Մ. Ա. Եջ 75

1903/4

5 ԱՂԲՅՈՒՐ

Ա.Լ. ՄԱՏՈՒՐՅԱՆԻՆ

¹ Մահու պես դաժան ձմեռն ե իջել
Մարել են, մեռել—յերգ ծաղիկ ու բույր.
—Դու քար ցրտում ել, ձյունների մեջ ել
—Հավետ կենդանի, կարկաջո՞ւն Աղբյու՞ր...

⁵ Ժեռ սարի կրծքից դու դուքս ես թռչում,
Սառուցը հեղքում—գոհարներ ցողում
Ծաղրանքով ձյունի յերեսն ես թրջում,
Մռայլ յերկնի դեմ պայծառ ծիծաղում:

Քո մեջ ապրում ե Հույսը չըմարող...

⁸ Դո՛ւ, վորպես գալիք գարունների լուր,
Դո՛ւ, վորպես Սերը՝ Մահու դեմ՝ կարող—
Ազատության յերգ, կարկաջո՞ւն Աղբյուր...

Մ. Ա. Եջ 76

Շիրակ 1905

Այս վառանավորը նախապես լույս ե տեսել Հոկտեմբերի 1908 թ. № 8 ում հետեվյալ այլընթեռնումներով.

² Մարել են տխուր հույս, անուրջ ու բույր,

⁹ Դո՛ւ, վորպես բախտի հույսը չըմարող

¹⁰ Դո՛ւ, վորպես գալիք խնդության համբույր

6 * *

Աղբյուր կապրե՞ս սիրտըս մաշող կարոտը հեզ...
Չարտասանված, սրտում թաղված յերգներըս
աստեղաշող
արդյոք կապրե՞ս...

Աղբյուր կըզգա՞ս սիրտըս այրող սերը յերազ...
Այն խոսքերը, այն յերգերը, վոր քեզ ասել յես
չեմ կարող.
արդյոք կըզգա՞ս...

Մ. Ա. Եջ 79

1904

1 Տխուրքուն

- ² Մի համբույր անցավ, ծաղիկ ու կանաչ մեղմիվ շոյելով.
⁶ Կարծես թե սիրո անուշ խոսք ասաց նիրհող դաշտերին
⁷ Յեվ ծաղկունանց մեջ այդ Անուրջ-Կույսի շշուկը մընաց:

2 Եսոնական յերգ

Առաջին անգամ լույս է տեսել Մուրն ամսագրի 1906 թ. № 6 Վահան Տ.- Գր. ստորագրությամբ Յերգ (Եսոններին) վերնագրով: Ահա այդ տեքստը՝

Յերբ կը հոգնես, կը գազազես դու կյանքից,
 Յեկ իմ մոտս, դարձիր մոտս դու նորից,
 Իմ հարազատ, սիրտս քեզնով ե շնչել,
 Զի կամենա նա վերստին քեզ տանջել . . .

Յեթե բախտն ու վայելքները քեզ ժպտան,
 Ոտարները քեզ գգվանքով վողջուն տան,
 Գուցե յես լամ բախտիդ համար, իմ անգին,
 Սակայն դարձիր, դարձիր մոտս դու կրկին . . .

Յեթե հեռվում հակատագիրն անհոգի
 Սիրտդ մատնե ձմեռնաշունչ տանջանքի,
 Ո՛ր, գիտեցիր, այնժամ սիրտս կը ցավի,
 Ինձ կը տանջե պաղ կսկիծը քո ցավի:

Այնուհետև վերամշակումից հետո՝ մտել է «Մթըն- շաղի Անուրջներ»-ի մեջ: Այդ յոյն Յերգ-ը գտնուած ենք «Բանաստեղծություններ»-ում, աննշան ուղղորմով:

¹² Ինձ կը տանջե պաղ կսկիծը քո ցավի

3 Աշուն

- ³ Անծրեվ... Բամի... Գորշ կամար...
⁵ Մեզում դողաց մի պաղ լույս...
⁹ Անույժ ցավի պաղ կապա՛ր...

4 Շիրակի դաշտերից

Մթնշաղի Անուրջներ-ում տպագրված է Խրեկվա յերգերից վերնագրով:

5 * *

- ¹ Յերեկի շողերն անտրտունը մեռան,
² Հորիզոնները պատեց կապույտ մեգ,
⁶ Մեղմիվ դողում են ուռի ու յեղեգ-
⁹ Ծաղկունքն աչքերը քնքույշ փակեցին.
¹⁰ Յերկինքը վառեց իր ծաղկունքը խաս.
¹¹ Պաղ տագնապները սիրտը թակեցին.
¹² Իմ հոգու ցնորը, դու կա՛ս, դու կը գա՛ս...
¹⁵ Իմ մենավոր սիրտ, մոլորած թռչուն,
¹⁶ Քո կարոտ-կանջը չի հասնի նրան...

6 * *

- ² Լույս հնչյուններ, որ դողում են կամարում,
⁴ Կյանքս, կյանքս—մի լուսեղեն հեքյաթ եր...
¹⁰ Գալիք որերն անհայտության խավարում,—

7 Fatum

- ³ Նա իջնում է հուշիկ, վորպես իրիկուն
⁶ Այն աստղերը, վորպես մոմեր յերկնարժան:

8 Եղեգիա

Մուրճ ամսագրի 1906 թ. № 7, Վահան Տ. Գր. ստորագրութեամբ: Ապա՝ մտել եւ «Մթնշաղի Անուրջներ»-ի մեջ հետեւեալ ուղղումներով՝

- ² Պատանքը մութի դաշտերի վերա
- ³ Ինչքան անչար եւ ինչպէս զեղեցիկ
- ⁴ Անաղմուկ նիրհը մահացող որվա . . .
- ⁷ Լուռ մտածում են յերկինք, գետ ու արտ.
- ¹⁰ Թախիծս խաղաղ, իրիկվա նման. —
- ¹² Յեւ վոչ տրտնջում բախտիցս ունայն . . .

«Մթնշաղի Անուրջներ»-եջ այս Եղեգիան անցնում եւ «Բանաստեղծություններ»-ի մեջ հետեւեալ աննշան ուղղումներով.

- ¹¹ Յես չեմ անիծում ցավերը կյանքիս
- ¹² Ու չեմ տրտնջում վիճակիցս ունայն:

9 Աշնան յերգ

Մուրճ ամսագրի 1906 թ. № 11-12 Վահան Տ. Գր. գորշան ստորագրութեամբ առանց վերնագրի:

Յրտահար, հողմավար
Դողացին մեղմաբար
Տերեւները դեղին
Ծածկեցին սեւ ուղին:
Ճանանչները թռչնան,
Կանանչները աշնան՝—

Իմ խոհերը մոլոր
Գրնում են հողմահար . . .

Յրտահար, հողմավար
Դողացին մեղմաբար
Անուրջները իմ հին
Գրնացին, գրնացին . . .

«Մթնշաղի Անուրջներ»-ի մեջ այս վտանավորը կոկվում ու կրճատվում եւ յեւ պապ՝ գրեթե անփոփոխ արտատպվում «Բանաստեղծություններ»-ի մեջ:

11 * *

Մքեցալի Անուրջներ. ում լույս եւ տեսել առանց վերնագրի:

12 Աւան մեղեդի

- ¹ Աշոն եւ... անձրեւ... Շշուկներն անձեւ
- ² Մեռնում են զանդաղ... պաղ, միյապաղաղ
- ¹⁸ Յես պաղ մշուշում...

13 * *

Առաջին անգամ լույս եւ տեսել 1906 թ. Մուրճ ամսագրի № 9, Վահան Տ. Գր. ստորագրութեամբ, Stances վերնագրով:

- ⁶ Յերբ լուռ եւ աղմուկը զվարթ

14 * *

- ⁷ Ախ, իմ սրտում,
- ¹⁰ Տխուր հանգան

- ¹² Յերգերն անուշ...
¹⁴ Այս պաղ մեզում:

15 Թախառական

- ¹² Լույս աստղերի հետ անուշ կերազեմ:
¹⁵ Յերկինք կը հառեմ աչքերըս հոգնած,

16 Կարն

Մքնեաղի Անուրջներ-ում լույս և տեսել տոանց
 վերնագրի:

- ³ Սիրտըս խենթ ճըչաց վայելքից անկարծ:
⁵ Յեվ յես արթնացա վայելքի ցավից...

17 Լուսնոս

- ² Սրտում փայելով մի անսովոր տենչ,
⁷ Յես դալուկ հիվանդ, յես մի խենթ լուսնոտ,
⁸ Դո՛ւ, բախտի ցնորք—յավիտյան խաբող...
⁹ Իմ մեջ սատել ե մի հիվանդ կարոտ
¹¹ Յես տխուր լուսնոտ, դո՛ւ—լուսնկա շող,

18 Հրածեշ

- ¹² Անվերջ ցավ ե, մահու կսկիծ...

19 Իրիկնաժամ

- ³ Հոգիս կը լցնես անուշ յերազով:
⁹ Պաղ ցերեկներից հավիտյան դժգոհ

- ¹² Անուշ Յերեկո, — խաղաղ-մտերիմ...
¹³ Նստում եմ մենակ քո ըստվերի տակ,
¹⁴ Դու փարվում ես ինձ թեւերով ճըկուն,
¹⁵ Քնքույշ զգվում ես Հույս ու Հիշատակ
¹⁶ Յնորքների մայր, պայծառ իրիկուն...

20 Անջատման յերգ

Մքնչաղի Անուրջներ-ում տպագրված և Հրածեշ
 վերնագրով:

- ⁹ յույս-փարոս
¹¹ հառաչում

21 Յնորք

Գեղարվեստ գրական-գեղարվեստական-յերաժշտա-
 կան պատկերադարձ հանդես № 1 Թիֆլիս 1908 թ:

- ¹⁰ Իմ լքված սրտի միակ հանգրվան. —
¹¹ Քույր իմ, դու չըկաս, քույր իմ, դու մեռա՛ր:

22

- ¹ Պայծառ Աստուծո անձայր տաճարում
² Յերեկոն վառեց մոմեր դժգունակ. —
⁶ Մեռած լուսնյակը մենավոր-աղոտ
⁹ Հավետ վառվում ե մի քնքույշ կարոտ...
¹¹ Լուսնյակն արեւի ցոլքերն են վառում
¹² Տխուր մթության հուզումով ցավոտ. —

23 Վիհի յեզերֆին

³ յեվ ¹¹ Կանգնած եմ մռայլ վիհի յեզերքին

⁵ Սիրտըս մի բեռ եմ մեղքի պես ճնշում . . .

⁷ Պայծառ որերի լոկսը չեմ հիշում,

24

¹ Կապույտ դաշտերի վոսկեղեն աստղեր,

25

³ Փաթաթեցիր ինձ մազերով քո յերկար —

¹⁵ Դու իջնում ես կարող՝ վորպես մահու խայթ,

¹⁶ Քնքույշ, զգվող — յերազ Բախտի հիշատակ . . .

26

⁷ Յերբեք չեմ բանա սրտիս դուռը փակ,

27

² Քո հոգու մեջ կա մի անթափանց մուլթ

³ Քո սեւի հայացքում կա մի անուշ սուտ,

⁵ Փակ են քո սրտի մուլթերը իմ դեմ.

⁹ Փակ են քո հոգու վիհերը իմ դեմ,

¹² Արդյոք ո՞վ ես դու, բնավ չըզիտեմ . . .

28

Մթնշաղի Անուշներ-ում այս վռտանավորը Սոճեճ
վերնագիրն ե կրում:

⁴ Պայծառ պատկերըդ կյանք-անպատում . . .

⁷ — Դո՛ւ յերազների լույս հորիզոնում,

⁹ Քեզ գուցե կարոտ-կակիծ եմ վառել,

¹⁰ Գուցե դու պայծառ Յնորք ես միայն . . .

Ապա՝ ¹⁰ յեվ ¹¹ տողերի միջեւ Բանաստեղծություն-
ներում բաց են թողնված հետեւյալ յերկու տողերը՝

Յերազանքներում իմ նըվիրական
Յես քեզ սիրում եմ, դու դեռ չես մեռել,

29

³ — Ինձ միշտ այրում եմ մի կարոտ-թախիժ՝

⁶ Բարձրանում են վեր ու արցունքվում ցած. —

¹² — Ո՛ր, հավետ ոտա՛ր, Հայրենական տուն . . .

30

³ Եւ վոչ մի թեւ ինձ չի տանի լեռնագագաթն
արծաթյա,

⁴ Ա՛խ, անկումի գերեզմանի խավարներում ինձ
գլթա՛:

⁵ Պաղ ձեռքերով Մահն եւ ահա ցաված սիրտըս
փաղաքշում,

⁶ Սոսկումն իջավ սրտիս վերա վհատության
մշուշում,

⁷ Կյանքիս վերա մի սեւ կնիք — հույս աղոթքի
վոչ մի մոմ

⁸ — Դո՛ւ, հեռավոր ու միշտ մոտիկ, չանիծես իմ
Յերեկոն . . .

- ⁴ Բախտ են խոստանում՝ ապարդյո՛ւն - իզո՛ւր...
⁸ Յերբ մահն ե սրտիս թեւերը գգվում:
¹⁰ Ահա մոտեցար կարող ու խոնարհ,
⁴³ Ոճեղեն մարմնով փարվել ես ամուր,
¹⁴ Անծայն ցանկությամբ սեր ես աղերսում,
¹⁵ Ինչու յես տանջում քո սիրտը իզուր —
¹⁶ Իմ սրտում չըկա վոչ սեր, վոչ հուզում:

- ³ Վհատ սոսկումի տազնապով կըզգաս՝
⁴ — Դու վորոնածըդ յերբեք չես գտնի . . .

Յերկրորդ յեւ յերրորդ տուների միջեւ Մթնշաղի
 Անուշներ-ում կարգում ենք մի տուն յեւս : —

Ու դեմըդ վոսկրոտ Մահը կը կանգնի,
 Տխուր շիրիմը կը բացվի քո դեմ,
 Պաղ կսկիծները սիրտըդ կը խայթեն՝
 — Դու վորոնածըդ բնավ չես գտնի . . .

- ¹² — Վոչ, կարծազանքովի, յերբեք չես գտնի . . .

33 Ցանկություն

- ² Եւ ¹⁴ Բորբորում ե մի սուրբ դող.
⁶ Խենթ աչքերըդ լուռ փակիր
¹⁰ Սիրտըս պոկիր՝ ծիծաղիր.
¹² Կյանքըս մարիր՝ դու փախիր:

Մթնշաղի Անուշներ-ում լույս ե տեսել Սոճեճ
 վերնագրով :

- ³ Հիմա յես ահա...
⁶ Ինձ չըվողջունեց...
¹² Մանկութ ընտրեցի համբորդական ցուպ

36 Աշնան տեսություն

- ³ Իմ սրտում անցավ մեռնող ծաղկունանց բույրը
 ցավ բերող
⁹ Անձրեկն անընդհատ մաղում ե կաթ-կաթ
 Թաղումի կոծով
⁹ Եւ ¹⁰ տողերի միջեւ բաց ե թռչնված՝
 Տխուր-հուսահատ ..

- ⁴ Յեւ հեքյաթային...
¹¹ Կապրենք ցնորքի նուրբ թեւերի տակ,

- ³⁹ Հրածեշի խոսքից
⁵ Իմ համբան—մշտական մի զիշեր՝

- ¹ Ինձ հարկավոր չե վոչ ծաղիկ, վոչ սուգ
⁷ Թող շուրջըս փովի քարե լոռ[թյուն
⁸ Թող վոչ վոք չը գա, թող ինձ մոռանան...
¹² Վոր չըզգամ վոչ բախտ, վոչ ցնորք, վոչ լաց...

41 Հիվանդ

- ³ Եվ ¹⁰ Մազերըդ փոխը դժգունած դեմքիս,
⁴ Մեղմիվ փայփայիք սիրտըս տարագիր:
⁵ Ոտար դաշտերի դանդաղ մշուշում
⁶ Տխուր լոռ[թյան ծածկոցն ե իջել. —
⁸ Մի քնքույշ յերգ ե իմ հոգում մնջել.

42

- ⁵ Խենթ հուզումի խելա՛ռ խոսքեր
⁶ Պաղ մարդոցից խորունկ թաղված
⁸ Հոգուս յերկնում մթնշաղված,
¹³ Չարտասանված սիրո խոսքեր
¹⁴ Դուք չեք մեռել ու չեք մեռնի,

43 Մթնշաղ

Բաց են թողնված սկզբի յերկու տողերը՝

Վերջալույսի վերջին շողը մեղմ հանգավ.
 Խաղաղության քնքույշ քողը ցած ընկավ.

- ¹⁰ Ու վողջ կյանքըդ — մի անսահման քաղցր նինջ. .

- ³ Ո, յեթե մեկը...
⁴ Ո, յեթե մեկը փայփայեր սրտիս թախիծը
 անշող...
⁵ Իմ լքված հոգին տանջում ե կրկին կասկածի
 մոայլ...
⁶ Իմ հոգին ունի խենթ վորոնումի տանջանքներ
 գաղտնի,
⁷ Ո՛ր, յեթե մեկը իմ սրտում վառեր նոր հույսերի
 փայլ
⁸ Ախ, յեթե մեկը քնքույշ համոզեր վոր նա կը
 գտնի...

45 Յերեկո

Մթնշաղի Անուշենե-ում լույս ե տեսել առանց վեր-
 անազրի՝

- ¹⁴ Անխոս ննջեցին Յերկինք ու Յերկիր,

46 * *

- ¹ Դու քնած ես քո տաքուկ անկողնում
⁷ Խենթ հեկեկանքով քո դուռն եմ թակում,
⁹ Դու ինձ չես տեսնում լույս յերագիդ մեջ
¹¹ Բուք ու հողմերում յես քեզ եմ յերգում. —
¹² Դու քնած ես քո տաքուկ սենյակում...

47 Սենսիմենսալ յերգ

Մթնշաղի Անուշենե-ում լույս ե տեսել առանց
 վերնազրի՝ * *

48 * *

- 3 Յես կանգնում եմ ճամբի վերա ամեն որ
4 Յեզ կարոտի աղոթք ասում քեզ համար
8 Ու մութ...
11 - Արդյոք ո՞ւր ես, խորհրդավոր բախտի կույս,
- Արդյոք ո՞ւր ես հանդիպումի պայծառ որս:

49 * *

- 2 Գո գիշերային լուսաշունչ մութով
4 Իմ տխուր կյանքի մշուշը խավար:
8 Իմ սիրտը կանչեց դեպի Գո հեռուն:
11 Դյուլթող շուքերում իրիկնապահին
12 Վոսկե ողակով կապեցին ինձ քեզ:
14 Ընդմիշտ որհնեցի տանջանքի ուղին
15 Ուր փարոսում ես Դո՛ւ, պայծառ պատրանք:

Բացի այս փոփոխումներից, բոլորովին բաց է
թողնված վոտանավորի վերջին՝ հինգերորդ տունը:

Յեզ յեթե հեռվում չըկա փոչ մի հույս,
Յեզ յեթե չըկա փոչ մի հիացում
Որհնված ես Դու, խաղաղ առկայծում,
Միրաժների լույս, անուրջների կույս...

50 * *

Այս վոտանավորը Մթնշաղի Անուրջներ-ում Սոցե
վերնագիրն է կրում:

- 5 Խաղում են, դողում, աղմուկով զվարթ,
6 Անխոս քարանում ու նորից շողում,
8 Ցայտերով զմրուխտ—աղամանդազարդ...

9 Նավըս...

- 10 Իր պաղ...
11 Մութն է ինձ կտրել Յերկնից ու Հողից
13 Իմ նավը՝ գերի Անակնկալին —

51 * *

- 14 Թող սիրտըս վառվի Արեվի բոցով.
15 Ո՛ր, պայծառ յերկնի անեզրական ծով...

52 Աղոթք

- 3 Մոռացա ուղիները պայծառ,
6 — Ո՛ր, հիշի՛ր պաղ մթնում տանջվողին.
8 Փարոսի սեվ կյանքիս մութ ուղին...
10 — Դու պայծա՛ռ, յես խավար եմ շնչում,

53 * *

- 1 Տրտում թաղումի ջահերի նման
10 Վոր արցունքվելու վայելք չի վառում,
11 — Միայն զգում եմ, վոր ինձ չես սիրում,
12 — Վոր չըկաս, չըկաս, իմ լույս-անրջանք...

54 Դարձ

Մթնշաղի Անուրջներ-ում կոչվում է՝ Վերադարձ:

- 3 Կը գտնեմ ուղին քո հեռավոր տան
4 Ու թույլ ձեռներով դուռըդ կը ձեծեմ:

55 Զմրան Գիշեր

Մթնշաղի Սևուրջներ-ում լույս և տեսել առանց
վերնագրի:

⁴ Ու յերկա՛ր, յերկար . . .

⁶ Պայծառ լույսերը մեռնում են մեկ-մեկ.

⁷ Յես վոչինչ, վոչինչ չեմ մտաբերում,

56 * *

² Չափսոսալ, չըսիրել, չըխոկալ — հեռանա՛լ . . .

⁵ Մի վայրկյան հեռանալ ամենից, ամենին մոռանալ
մի վայրկյան

⁸ Չըկանչել, չըսիրել, չըտանջվել — հեռանա՛լ . . .

57 * *

⁴ Նա՛ յերկնից թռած մի լույս հրեշտակ:

⁶ Անհամբույր յերկնի կամարների տակ —

¹¹ Յես լսում եյի խոսքերը նորա

² Ու անուշ լալիս . . .

58 14 տղ

Այս վոտանավորը առաջին անգամ լույս և տեսել
Մուրն ամսագրում 1906 թ. № 10 — Վահան Տեր-Գրիգոր-
յան ստորագրությամբ: Վերնագիրը՝ Աշնան սոսնհանե-

րից (Նվիրում եմ Ն-ին): Ապա՝ մտել և Մթնշաղի
Անուրջներ-ի մեջ Սոնետ վերնագրով:

⁴ Սարից իջնող վտակներն են կարկաչում

⁶ Արդյոք նորից դո՞ւ յես հոգիս մեղմ հուզում

⁸ Ցուրտ աստղերն են ցուրտ յերկնքում յերազում:

¹³ Արդյոք դո՞ւ յես, խորհրդավո՞ր, դյուլթական . . .

¹⁴ — Լույս-հուշերի աղբյուրներն են կարկաչում . . .

59 * *

¹ Սեվ գիշերն և գրկել ինձ, մեզն և պատել իմ
ուղին.

⁴ Վիհե՛ր, վիհեր անհատակ, անցած բախտի ափ-
սոսանք:

⁵ Ոտար մարդիկ, ոտար Հող, անարձագանք յե-
րազներ

⁶ Արեգակներ լուռ մարող, անվերադարձ հիացքներ:

⁸ Այնպես մեղմ ես դու գգվում, դու թուլչական
ես այնպես.

¹⁰ Քո հայացքում կա անուշ յերջանկության ար-
շալույս . . .

60 * *

³ — Ընդունիր հոգիս հավետ մենավոր

⁵ Սողում և դանդաղ մշուշը անծիր.

⁶ Անծայր խավարում կորավ իմ ուղին

⁸ Անչար ամոքիք ցաված իմ հոգին . . .

⁹ Այս յերկրի վերա մի անմեռ ցավ կա

¹⁰ Մի պաղ-հոգեմաշ հուսահատություն

¹¹ — Յես կյանքի ծովից վիրավոր յեկա

¹² — Կանգնած եմ նորից տխուր ծովափում:

61 * *

Մթնշաղի Անուրջներ-ում այս վտանավորը Կիբ
վերնագիրն է կրում:

⁴ Ուր վառվում են խենթ ցանկության ջահերն
անխոս:

⁶ Վոր տիրաբար արեցնելով մահ ե ծընում,

⁷ Ո՛ր, քո մարմնի սարսուռները յերջանկության

⁸ Ախտաբորբոք արեգակներ են զարթեցնում

¹⁰ Թույլ տուր ծծեմ քո մազերի բույրը անուշ

¹¹ Ինձ բորբոքիր քո հույզերով քաղցր-անգութ

¹² Մարիբ իմ մեջ հավերժաբար Յնորք ու Հուշ...

Բացի այս փոփոխումներից, բոլորովին բաց է
թողնված վտանավորի վերջին՝ չորրորդ տունը՝

Ու թող հետո կոհակները մահասարսուռ

Իմ դիակը նետեն կյանքի ափն ամայի

Յեվ թող հետո ինձ չշոյե յեվ վոչ մի հուր

Վոչ մի ժըպիտ իմ հոգու մեջ թող չըսահի...

63 Հուշերի յերկրում

³ յեվ ⁴ տողերը տեղափոխված են:

⁵ Ամեն ինչ ունի մի չըմեռնող կյանք,

⁶ Մի քնքուշ լույս կա իմ հոգու համար,

⁷ Կա խորհրդավոր-ցանկալի խավար

⁸ Ուր բախտ են շնչում տրտունջ ու տխրանք:

64 Գարուն

⁸ Սրտիս դռները մի բախտ ե թակում:

⁹ Անհայտ զանգերի դողանջ եմ լսում. —

¹⁰ Իմ բացված սրտում հնչում ե մի յերգ.

76 * *

Մթնշաղի Անուրջներ-ում լույս ե տեսել Սոնես վեր-
նագրով: Հետագայում պոետը նկատելով վոր սոնետի
ձեվը պահպանված չէ, ինչպես նախընթաց № 28, 35,
50 յեվ 58 վտանավորների վերնագիրները փոխում ե:

⁴ Յերբ կը վհատիս, յերբ կը հեռանաս...

⁵ Յես կը գամ վորպես յերազների յերգ

¹⁰ Յերբ յերազներդ տխուր կը մեռնին

¹² Ուրիշ լույսեր կը վառեմ քո սրտում...

Բաց են թողնված ¹³ յեվ ¹⁴ տողերը՝

Յես կը գամ յերբ դու մենակ կը մնաս

Յերբ կը վհատիս, յերբ կը հեռանաս...

վտանավորը գրված ե՝ 1908 թ.

77 Գարնանամուս

Մթնշաղի Անուրջներ-ում Գարուն վերնագիրն է
կրում:

- ¹ Քնքույշ ծաղկունանց հրեղեն խաղով
⁹ Ահա յես կրկին զվարթ ու ջահել
¹⁴ Զուգել ես հոգուս դաշտերը տրտում:

Այսպիսով Մթնշաղի Անուշներ-ի յերկրորդ հրատարակության պահին պոետը, հիշված փոփոխումներից բացի, ջնջել է ծանոթությունների սկզբում (եջ 88—91) բերված վեց վոտանավորները, համարելով անհարազատ ու անվարժ տողեր յեվ ավելացրել 11 նոր վոտանավորներ (№ 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74 յեվ 75):

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Խմբագրողի կողմից	V-VIII
Վահան Տերյան	IX-L
ՄԹՆՇԱՂԻ ԱՆՈՒԻՋՆԵՐ	
1 Տխրություն	
Սահուն քայլերով, աննշմար, վորպես քնքույշ մութի թեվ	1
2 Եստոնական յերգ	
Յերբ կըհոգնես, կըգաղաղես աշխարհից	2
3 Աշուն	
Դալուկ դաշտեր, մերկ անտառ	3
4 Շիրակի դաշտերից	
Աստղերն են ժպտում լուսեղեն նազով	4
5 * *	
Սարի հետեւում չողերը մեռան	5
6 * *	
Յեվ մոռացված յեվ անմոռաց հեքյաթներ	6
7 Eatum	
Կախարդական մի շղթա կա յերկնքում	7
8 Ելեգիա	
Մեռնում ե որը, Իջավ թափանցիկ	8
9 Աշնան յերգ	
Ցրտահար, հողմավար	9

10	* * *	Սիրտս ցալում ե անցած զնացած 10
11		Անծանոթ աղջկան Լույսն եր մեռնում, որը մթնում 11
12		Աշնան մեղեդի Աշուն ե, անձրեւ . . . Սալերներն անձեւի . . . 12
13	* * *	Ինձ թաղեք, յերբ կարմիր վերջալույսն ե մարում 13
14	* * *	Բյուր մարդոց մեջ 14
15		Թափառական Նորից կթողնեմ քաղաքն աղմկոտ 15
16		Կարոտ Իմ անվերջ ճամբի տանջանքից հոգնած . . . 16
17		Լուսնոտ Հմայված լուսնի շողերովն արծաթ 17
18		Հրաժեշտ Դու գնում ես՝ չգիտեմ ուր 18
19		Իրիկնաժամ Շուտով կըլռե աղմուկը դաժան 19
20		Անջատման յերգ Դու անհոգ նայեցիր իմ վրա 20
21		Ցնորք Նա ուներ խորունկ յերկնագույն աչքեր . . . 21
22	* * *	Թովիչ քնքշությամբ հանգչող աշխարհում . . . 22

23		Վիհի յեզերքին Ունկնդիր յեղա հողի խենթ յերգին 23
24		Տխուր զրույց Կապույտ յերկնքի վոսկեղեն աստղե՛ր 24
25		Հրաշք-աղջիկ Հրաշք-աղջիկ, գիշերների թագուհի 25
26	* * *	Վորպես ծաղիկն ե անխոս գունատվում . . . 26
27	* * *	Քո աչքերի դեմ իմ աչքերը՝ կույր 27
28	* * *	Դու դեռ չես մեռել իմ հիվանդ սրտում 28
29	* * *	Յես անջատված եմ հայրենի հողից 29
30	* * *	Տխուր մեռան կապուտաչյա 30
31	* * *	Կրկին հնչում ե թունավոր լեզուդ 31
32	* * *	Յերբ պայծառ որըդ տխուր կմթնի 32
33		Ցանկություն Քո հայացքը մողական 33
34	* * *	Կա խորհրդավոր մի հրապուրանք 34
35		14 տող Մանկութ ընտրեցի ճամբորդական ցուպ . . . 35
36	* * *	Անանց կարոտն ե իմ սիրտը տանջում 36

37	Աշնան յերգ	
	Կրկին իմ հոգում	37
38	* *	
	Սաղաղ գիշերով դու կըգաս ինձ մոտ	38
39	Հրաժեշտի խոսքերից	
	Վոչ տնտո՛ւնջ, վոչ մրմո՛ւնջ սգավոր	39
40	* *	
	Իմ գերեզմանին դուք չիմոտենաք	40
41	Հիվանդ	
	Քնքույ՜ յերազով պաճուճի՜ր հոգիս	41
42	* *	
	Չարտասանված տխուր խոսքեր	42
43	Մթնշաղ	
	Յես սիրում եմ մթնշաղը նրբակերտ	43
44	* *	
	Յերեկը լռեց . . . Յերկինքը վառեց վոսկե բուրվառներ	44
45	Յերեկո	
	Յերեկոն փռեց իր թեփեր մութ	45
46	* *	
	Դու քնած ես քո տաքուկ անկողնում	46
47	Սենտիմենտալ յերգ	
	Արդյոք հիշո՞ւմ ես. անտառ եր, առու	47
48	* *	
	Յես չգիտեմ՝ ո՛ւր ես տանում հեռավոր	48
49	* *	
	Իմ մոլոր ճամբին դու անկարծ իջար	49

50	* *	
	Սեվ գիշերն իջավ իր անհայտ գահից	50
51	* *	
	Հեռավոր, անյեւ լեռնագագաթներ	51
52	Աղոթք	
	Յես ընկա անդունդները խավար	52
53	* *	
	Մռայլ թաղումի ջահերի նըման	53
54	Դարձ	
	Մի որ առհավետ կյանքս կանխեմ	54
55	Ձմրան գիշեր	
	Ձմրան գիշերն ե մեղմորեն ընկնում	55
56	* *	
	Մոռանա՛լ, մոռանա՛լ ամեն ինչ	56
57	* *	
	Ոտար յերկնքի կամարների տակ	57
58	14 տող	
	Արդյոք նորից յերազներն ես թափառում	58
59	* *	
	Սեվ գիշերն ե գրկել ինձ, մութն ե պատել իմ ուղին	59
60	* *	
	Դժկամ նայում եմ ժայռերը խոժոռ	60
61	* *	
	Քո մազերի ցնորական փայլը պայծառ	61
62	* *	
	Դյուլթեցին ինձ քո մազերը ալեծածան	62

63	Հուշերի յերկրում Կյանքը լուծմ ե, աղմուկը մեռնում . . .	63
64	Գարուն Գարունը այնքան ծաղիկ ե վառել . . .	64
65	* * Ապրելուց քաղցր ե մեռնել քեզ համար . . .	65
66	* * Կանչում ես անվերջ . . .	66
67	* * Յերբ վարդ ամպերի հրդեհն ե դողում . . .	67
68	* * Արդյոք ո՞ւր ես դու... Ախ, արդյոք դու վր . . .	68
69	Սիրահարվածը Դու գնում ես տուն, յեվ դեռ քո վերջին . . .	69
70	Անանուն սեր Իմաստուն խոսքեր սովորեցի յես . . .	70
71	* * Իմ խաղաղ յերեկոն ե հիմա . . .	71
72	* * Հեռու յես անհաս, իմ լուսե յերազ . . .	72
73	* * Հեռու յերկրի լուսե հովտում . . .	73
74	Հին պարտիզում Այսօր նորից պարտիզում . . .	74
75	* * Դու չըջում ես ամենուրեք, դու չըկաս . . .	75

76	* * Յեա կըգամ, յերբ դու մենակ կըմնաս . . .	76
77	Գարնանամուտ Քնքարոյր ծաղկանց հրեղեն խաղով . . .	77
	ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	81-110

ԱՅԲԵՆԱԿԱՆ ՅԱՆԿ

ՄԹՆՇԱՂԻ ԱՆՈՒՐՋՆԵՐ

Ազոթք	52
Անանուն սեր	70
Անձանոթ աղջկան	11
Աշնան մեղեդի	12
Աշնան յերգ	9
Աշնան յերգ	37
Սշուն	3
Անջատման յերգ	20
Գարնանամուտ	77
Գարուն	64
Դարձ	54
Ելեգիա	8
Եստոնական յերգ	2
Թափառական	15
Իրիկնաժամ	19
Լուսնոտ	17
Կարոտ	16
Հին պարտիզում	74

Հիվանդ	41
Հուշերի յերկրում	63
Հրաժեշտ	18
Հրաժեշտի խոսքերից	39
Հրաշքի աղջիկ	25

Զմրան գիշեր	55
-----------------------	----

Մթնշաղ	43
------------------	----

Յերեկո	45
------------------	----

Շիրակի դաշտերից	4
---------------------------	---

Սենտիմենտալ յերգ	47
----------------------------	----

Սիրահարվածը	69
-----------------------	----

Վիհի յեզերքին	23
-------------------------	----

14 տող	35
------------------	----

14 տող	58
------------------	----

Տխուր զրույց	24
------------------------	----

Տխրություն	1
----------------------	---

Ցանկություն	33
-----------------------	----

Ցնորք	21
-----------------	----

Fatum	7
-----------------	---

Այսօր նորից պարտիզում	74
---------------------------------	----

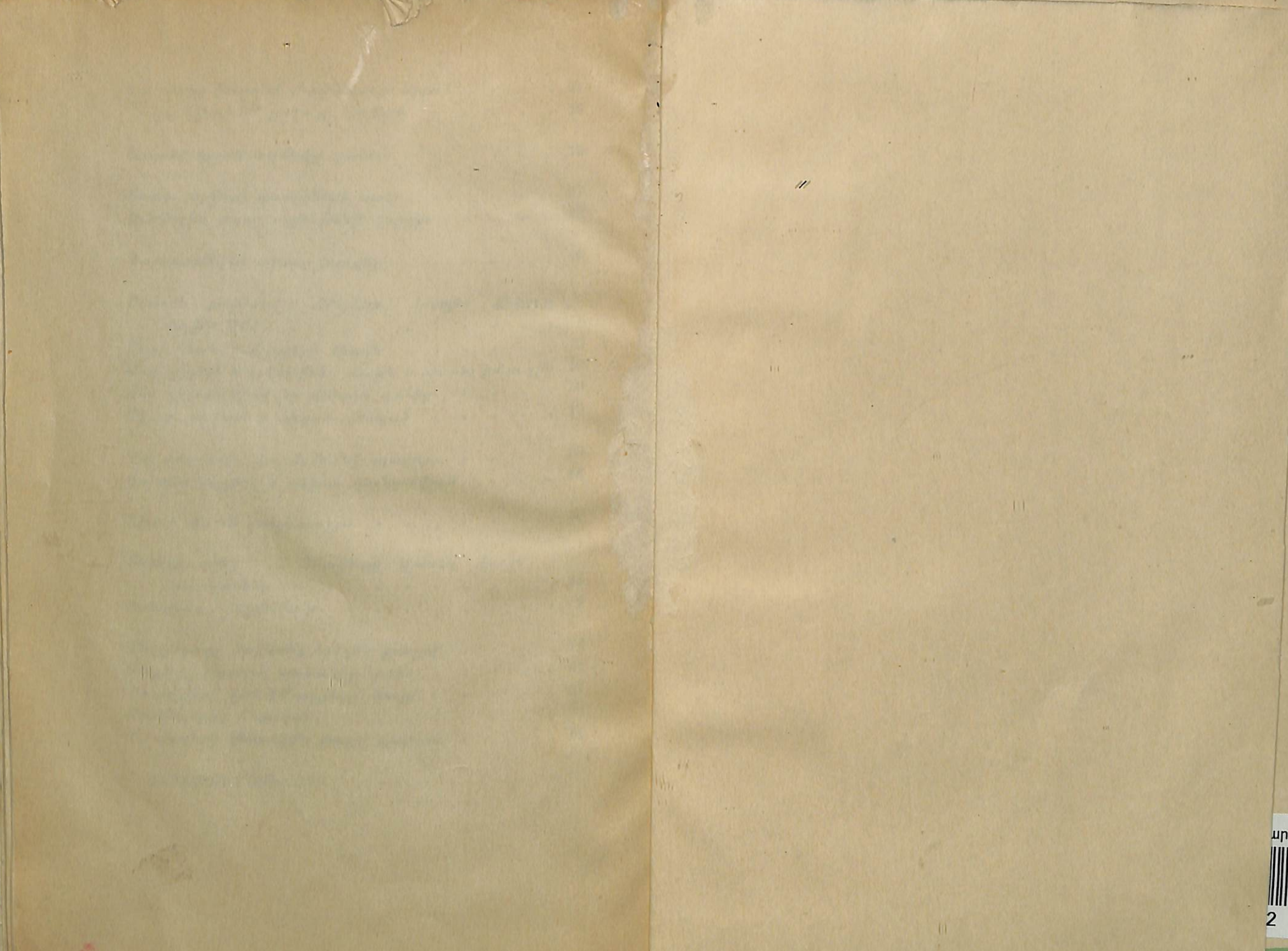
Անանց կարոտն և իմ սիրտը տանջում	36
---	----

Աշուն ե , անձրեւ . . . Ստվերներն անձեւի	12
Ապրիլուց քաղցր ե մեռնել քեզ համար	65
Աստղերն են ժպտում լուսեղեն նազով	4
Արդյոք հիշո՞ւմ ես . անտառ եր , առու	47
Արդյոք նորից յերազներն են թափառում	58
Արդյոք ո՞ւր ես դու . . . ի՛նչ , արդյոք դու վոր . . .	68
Բյուր մարդոց մեջ	14
Գարունը աշնքա՛ն ծաղիկ ե վառել	64
Դալուկ դաշտեր , մերկ անտառ	3
Դժկամ նայում են ժայռերը խոժոռ	60
Դյուլթեցին ինձ քո մազերը ալեծածան	
Դու անհոգ նայեցիր իմ վրա	20
Դու գնում ես տուն , յեւլ դեռ քո վերջին	69
Դու գնում ես՝ չգիտեմ ուր	18
Դու չես մեռել իմ հիվանդ սրտում	29
Դու չըջում ես ամենուրեք , դու չկաս	75
Դու քնած ես քո տաքուկ անկողնում	46
Թովիչ քնքշությամբ հանգչող աշխարհում	22
Իմաստուն խոսքեր սովորեցի յես	70
Իմ անվերջ ճամբի տանջանքից հոգնած	16
Իմ գերեզմանին դուք չըմոտենաք	40
Իմ խաղաղ յերեկոն ե հիմա	71
Իմ մոլոր ճամբին դու անկարծ իջար	49
Ինձ թաղեք , յերբ կարմիր վերջալուսն ե մարում .	13
Լույսն եր մեռնում , որը մթնում	11
Խաղաղ գիշերով դու կըգաս ինձ մոտ	38

Կախարդական մի շղթա կա յերկնքում	7
Կա խորհրդավոր մի հրապուրանք	34
Կանչում ես անվերջ	66
Կապույտ յերկնքի վոսկեղեն աստղե՛ր	24
Կյանքը լուռ ե , աղմուկը մեռնում	63
Կրկին իմ հոգում	37
Կրկին հնչում ե թունավոր լեզուդ	31
Հմայված լուսնի շողերովն արծաթ	17
Հեռավոր , անյեւ լեռնադագաթներ	51
Հեռու յես անհաս , իմ լուսե յերազ	72
Հեռու յերկրի լուսի հովտում	73
Հրաշք-աղջիկ , գիշերների թագուհի	25
Ջմրան գիշերն ե մեղմորեն ընկնում	55
Մանկութ ընտրեցի ճամբորդական ցուպ	35
Մեռնում ե որը : Իջավ թափանցիկ	8
Մի որ առհավետ կյանքս կանխծեմ	54
Մռայլ թաղումի ջահերի նրման	53
Մռառա՛ւ , մոռանա՛ւ , ամեն ինչ , ա՛մենին մոռանալ .	56
Յես անջատված եմ հայրենի հողից	29
Յես կըգամ , յերբ դու մենակ կըմնաս	76
Յես ընկա անդունդները խավար	52
Յես չգիտեմ՝ ո՛ւր ես տանում հեռավոր	48
Յես սիրում եմ մթնշաղը նրբակերտ	43
Յեւ մոռացված յեւլ անմոռաց հեքյաթներ	6
Յերբ կըհոգնես , կըգաղաղես աշխարհից	2
Յերբ պայծառ որդի տխուր կմթնի	32
Յերբ պարզ ամպերի հրդեհն ե դողում	67
Յերբ վարդ ամպերի թեւերը մութ	45

Նա ունենի խորունկ յերկնագույն աչքեր	21
Նորից կթողնեմ քաղաքն աղմկոտ	15
Շուտով կըլուե աղմուկը դաժան	19
Ոտար յերկնքի կամարների տակ	57
Ունկնդիր յեղա հողմի խենթ յերգին	23
Չարտասանված տխուր խոսքեր	42
Սահուն քայլերով, անհմար, վորպես քնքույշ մութի թեվ	1
Սարի հետեւում շողերը մեռան	5
Սեւ գիշերն ե գրկել ինձ, մութն ե պատել իմ ուղին	59
Սեւ գիշերն իջավ իր անհայտ գահից	50
Սիրտս ցավում ե անցած գնացած	10
Վոչ տրտո՛ւնջ, վոչ մրմո՛ւնջ սգավոր	39
Վորպես ծաղիկն ե անխոս գունատվում	26
Տխուր մեռան կապուտաչյա	30
Յերեկը լոեց . . . Յերկինքը վառեց վոսկե բուրվառներ	44
Յրտահա՛ր, հողմավա՛ր	9
Քնքաբույր ծաղկանց հրեղեն խաղով	77
Քնքույշ յերազով պաճուճիր հոգիս	41
Քո աչքերի դեմ իմ աչքերը՝ կույր	27
Քո հայացքը մոգական	33
Քո մաղերի ցնորական փայլը պայծառ	61

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0379632

58518